

บทที่ 2

การใช้สื่อการเรียนการสอน

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อ ดังนี้

- 2.1 หลักสูตรอิสลามศึกษา
- 2.2 สื่อการเรียนการสอน
- 2.3 การใช้สื่อการเรียนการสอน
- 2.4 ปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนของนักวิชาการอิสลาม

2.1 หลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรอิสลามศึกษาถือเป็นหลักสูตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ที่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม และโรงเรียนรัฐ หรือโรงเรียนสามัญต่าง ๆ ที่มีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาศาสนาอิสลาม ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ แบบรายชั่วโมง และแบบเข้ม สำหรับแบบรายชั่วโมงให้โรงเรียนทำการสอนตามเอกสารการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสังกัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ส่วนแบบเข้มให้โรงเรียนทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใช้เป็นส่วนใหญ่ และหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาบางโรงเรียนนำไปใช้บูรณาการสอนโดยเฉพาะระดับประถมศึกษา

การนำเสนอหลักสูตรอิสลามศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของหลักสูตรอิสลามศึกษาพอสังเขป ดังนี้

2.1.1 การพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

หลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนกับธรรมนูญในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรถือว่าเป็นพื้นฐานอันมั่นคงยิ่งต่อการพัฒนาทางวิชาการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหลายหลักสูตร โดยสามารถแบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

2.1.1.1 กลุ่มหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษา มี 19 หลักสูตร คือ

ก. หลักสูตรกิตาบ เป็นหลักสูตรดั้งเดิมที่โต๊ะครูเป็นผู้สอน โดยใช้หนังสือที่เรียกกันว่า กิตาบ ในการเรียนการสอน จะพบเห็นในปอเนาะแบบดั้งเดิม ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่

ข. หลักสูตรตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมปอเนาะ
ในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 (อับตาดอฮ์-ฆานะวีย์-อาลี)

ค. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับตาดอฮ์) พ.ศ. 2523

ง. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮ์) พ.ศ. 2523

จ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวีย์) พ.ศ. 2523

ฉ. หลักสูตรอิสลามศึกษาอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ช. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533)

ซ. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2521 (ฉบับ
ปรับปรุง 2533) (พิสุทธิ์ บุญเจริญ, 2538 : 51)

ฌ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับตาดอฮ์) พ.ศ. 2540

ญ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮ์) พ.ศ. 2540

ฎ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ช่วงชั้นที่ 1 (อับตาดอฮ์) พ.ศ. 2546

ฏ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ช่วงชั้นที่ 2 (อับตาดอฮ์) พ.ศ. 2546

ท. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง ช่วงชั้นที่ 3 (มุตะวัสสิฎะฮ์) พ.ศ. 2546

ฑ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย ช่วงชั้นที่ 4 (ฆานะวีย์) พ.ศ. 2546

ณ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อับตาดอฮ์)

ด. หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮ์)

ต. หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (ฆานะวีย์)

2.1.1.2 กลุ่มหลักสูตรวิชาสามัญ มี 5 หลักสูตร คือ

ก. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530

ข. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ค. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

(พิสุทธิ์ บุญเจริญ, 2538 : 51)

ง. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

จ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2.1.1.3 หลักสูตรบูรณาการ มี 2 หลักสูตร คือ

ก. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535

ข. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535

2.1.1.4 หลักสูตรอิสลามศึกษาสำหรับตาดีก พ.ศ. 2536 (พิสุทธิ์ บุญเจริญ, 2538 : 51)

กล่าวโดยรวมมีหลักสูตรทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 27 หลักสูตร นับว่ามีความหลากหลาย และจากการศึกษาการพัฒนาการใช้หลักสูตรต่าง ๆ แล้วนั้นเห็นว่าพอจะจัดลำดับขั้นแห่งการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาได้เป็น 9 ชั้น ดังนี้

ก. หลักสูตรกิตาบ

ข. หลักสูตรตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 (อับตาดออีฮ์-ฆานะวีร์-อาลีฮ์ หรือ 4 : 3 : 2)

ค. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 (อับตาดออีฮ์-ฆานะวีร์-อาลีฮ์ หรือ 4 : 3 : 3)

ง. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ควบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530

จ. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ควบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ฉ. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 (หลักสูตรบูรณาการ) (พิสุทธิ์ บุญเจริญ, 2538 : 51)

ช. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 ควบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ซ. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ควบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

ฌ. หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

การพัฒนาการใช้หลักสูตรทั้ง 9 ชั้นนั้น พอจะกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

ชั้นแรก เริ่มนับได้จากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม คือการสอนแบบโดยมี โต๊ะครูเป็นผู้สอน ใช้หนังสือที่เรียกกันว่า กิตาบ เป็นหลักในการเรียนการสอน ซึ่งปัจจุบันก็ยังอยู่ตาม สถาบันศึกษาปอเนาะหลายแห่ง

ชั้นที่สอง ในปี พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ได้กำหนดหลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนต้นเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลางเวลา 3 ปี และ ตอนปลายเวลาเรียน 2 ปี

ขั้นที่สาม ต่อมาเมื่อพอเอเนาะได้รับการปรับปรุงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 (อับตาดอัยยะฮฺ-มุตะวัสสิฎฺญาฮฺ-ฆานะวียะฮฺ)

ขั้นที่สี่ จากนั้นต่อมาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลายโรงก็ประกาศใช้หลักสูตรวิชาสามัญ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 ควบคู่กันไปกับหลักสูตรอิสลามศึกษา

ขั้นที่ห้า เป็นขั้นแห่งการประกาศรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หรือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ควบคู่ไปกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ลักษณะการใช้หลักสูตรในขั้นที่สามและสี่นี้นักเรียนที่เรียนจบตามหลักสูตรจะได้รับใบประกาศนียบัตร หรือ รบ. จำนวน 2 ใบ คือ ใบประกาศนียบัตร (รบ.)ระดับมัธยมศึกษา 1 ใบ และใบประกาศนียบัตร (อด.) ทางศาสนาอีก 1 ใบ เพราะหลักสูตรในขั้นที่สามและขั้นที่สี่ดังกล่าว จะแยกนักเรียนออกเป็นสองสาย คือ นักเรียนที่เรียนสายสามัญและครูสามัญกับนักเรียนที่เรียนสายศาสนาและครูศาสนา แสดงข้อมูลบนป้ายสถิติการมาเรียนคนละป้ายกัน

ขั้นที่หก ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 แล้วกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535 เพื่อใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และหลักสูตรดังกล่าวมีจุดเน้นสำคัญคือ

(1) เป็นหลักสูตรที่หลอมรวม หรือเรียกตามหลักวิชาการว่า หลักสูตรบูรณาการ ซึ่งได้รวมหลักสูตรวิชาสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรเล่มเดียวกัน ไม่ได้แยกเป็นหลักสูตรสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาต่อไป

(2) นักเรียนหลักสูตรนี้ทุกคนนับเป็นรายหัว เพื่อขอรับเงินอุดหนุนจากรัฐทุกคน

(3) ครูสอนศาสนาก็ยังมีบทบาทมีหน้าที่อันงดงามในการสอนการจัดการกิจกรรมเช่นเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

(4) โต๊ะครู ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ หรือครูใหญ่ ก็ยังดำรงหน้าที่ มีบทบาท มีความสำคัญเช่นเดิม

(5) นักเรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาอบรมสั่งสอนในส่วนสำคัญทั้งส่วน คือ วิชาสามัญ วิชาศาสนา และวิชาชีพ (พิสุทธิ์ บุญเจริญ, 2538 : 56)

ขั้นที่เจ็ด เนื่องจากหลักสูตรบูรณาการ พ.ศ. 2535 เป็นหลักสูตรที่มีวิชาอิสลามศึกษาเพียง 2 ระดับเท่านั้น คือ ตอนต้น (อับตาดอัยยะฮฺ) และตอนกลาง (มุตะวัสสิฎฺญาฮฺ) ทำให้นักเรียนต้องเรียนระดับตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) อีก 3 ปี จึงมีการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 ขึ้น

มาใหม่ใน 2 ระดับ คือ ตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) และตอนกลาง (มุตะวัสสิฎาะฮฺ) ส่วนตอนปลายได้นำมาใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523

ชั้นที่แปด การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ได้แบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้นเรียน คือช่วงชั้นที่ 1 (อิบติดาอียะฮฺ) 3 ปี ช่วงชั้นที่ 2 (อิบติดาอียะฮฺ) 3 ปี ช่วงชั้นที่ 3 (มุตะวัสสิฎาะฮฺ) 3 ปี และช่วงชั้นที่ 4 (ฆานะวียะฮฺ) 3 ปี จึงทำให้นักเรียนได้เรียนได้เรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 พร้อม ๆ กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และยังสามารถเรียนจบได้พร้อม ๆ กันด้วยทั้ง 2 หลักสูตร

ชั้นที่เก้า เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรบางประเด็น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ปรับให้เหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น พร้อมได้จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนของการพัฒนาการใช้หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 9 ชั้นนั้น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาตัวเองของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงส่วนนี้

2.1.2 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

ก่อนที่จะมีหลักสูตรนี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมี 2 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535 และ 2) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎาะฮฺ) พุทธศักราช 2540 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) พุทธศักราช 2523 แต่ทั้ง 2 หลักสูตรไม่เอื้อในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์

หลักสูตรข้างต้นได้กำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่สามารถจะยืดหยุ่นได้จึงเป็นปัญหาสำหรับการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ประกาศใช้แล้ว ปรากฏว่าหลักสูตรดังกล่าวมีโครงสร้างยืดหยุ่นได้ทั้งด้านสาระเวลา และการจัดเรียนรู้นั้น เพื่อให้การเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานดังกล่าว จึงจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2535 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง พุทธศักราช 2540 และตอนปลาย พุทธศักราช 2523 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 2)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสร้างสรรค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุน

ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 2)

รายละเอียดของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 มีดังนี้

2.1.2.1 หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาอิสลามศึกษามีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้จัดการศึกษาเน้นความรู้คู่คุณธรรม จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษา ไว้ดังนี้

ก. เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามศึกษาที่มุ่งให้มุสลิมทุกคนได้รับการศึกษาด้านอิสลามศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ข. เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนถือปฏิบัติหลักการอิสลามในการดำรงชีวิต

ค. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ง. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

จ. เป็นหลักสูตรจัดการศึกษาทุกรูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 3)

2.1.2.2 จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรอิสลามศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

ก. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์และเราะซูล ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

ข. สามารถให้ความคิดเห็นและเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยปราศจากความงมงาย มีความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

ค. มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในวิชาศาสนา ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และวิทยาการต่าง ๆ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ง. มีความภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตอดทน และเสียสละเพื่อส่วนรวม

จ. มีความสามัคคี รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

ฉ. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักการอิสลาม

ช. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดี
 ฉ. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม
 ญ. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรัก
 การค้นคว้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 3)

2.1.2.3 โครงสร้าง

เพื่อให้สถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษา
 จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษา ดังนี้

ก. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน มีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย ปีที่ 1-3

ข. กลุ่มสาระการเรียนรู้

กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546
 ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม
 จริยธรรมของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ประกอบด้วย 3 กลุ่มสาระ ดังนี้

(1) กลุ่มสาระศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้

- อัลกุรอานและตัฟซีร (อัลกุรอานและอรรถาธิบายอัลกุรอาน)
- อัลฮะดีษ (วจนะของท่านศาสดา)
- อัลฟิกฮ (ศาสนบัญญัติ)
- อัลอะกีดะฮ (หลักศรัทธา)

(2) กลุ่มสังคมศึกษาและจริยธรรม ประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้

- อัตตารีค (ประวัติศาสตร์อิสลาม)
- อัลอัคลาก (จริยธรรม)

(3) กลุ่มภาษา ประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้

- ภาษาอาหรับ
- ภาษามลายู

(4) กลุ่มสาระเพิ่มเติม สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ)

ช่วงชั้นที่ 2 (ป. 4-6) ประกอบด้วยรายวิชา ดังนี้

- กอวาอิดุลสุเมาะห์

- อัตตัจญ์วีด

สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสสิฎะฮฺ) ช่วงชั้นที่ 3 (ม. 1-

3) ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- นะฮฺและเคาะรอฟ

สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (ชานะวียะฮฺ) ช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-6)

ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- นะฮฺและเคาะรอฟ

- หลักการพิจารณาอัลกุรอาน

- หลักการพิจารณาอัลหะดีษ

- ภาษาอาหรับเพื่อการสื่อสาร

- อุลูลฟิกฮฺ

ค. กิจกรรม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) กิจกรรมแนะแนว

(2) กิจกรรมนักเรียน

ง. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาอิสลามศึกษา เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาอิสลามศึกษา

(2) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้นชั้นปีที่ 6 อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

จ. เวลาเรียน

เวลาเรียนตามหลักสูตรมีดังนี้

(1) ช่วงชั้นที่ 1 (อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณปี

ละ 350-500 ชั่วโมง

(2) ช่วงชั้นที่ 2 (อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4-6) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 350-500 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2-2.5 ชั่วโมง

(3) ช่วงชั้นที่ 3 (อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 500-650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2.5-3 ชั่วโมง

(4) ช่วงชั้นที่ 4 (อิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าปีละ 650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่าวันละ 3 ชั่วโมง (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ตารางที่ 2.1 โครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

กลุ่มสาระการเรียนรู้/กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อับตาดอียะฮฺ)						ระดับอิสลามศึกษา ตอนกลาง (อับตาดอียะฮฺ)			ระดับอิสลามศึกษา ตอนปลาย (ฆาละเวียะฮฺ)
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 1-3
1. อัลกุรอานและฮาดิษ	80	80	80	80	80	80	80 (2 นก)	80 (2 นก)	80 (2 นก)	240 (6 นก)
2. อัลฮะดีษ (วัจนะ)	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
3. อะกีดะฮฺ (หลักศรัทธา)	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
4. อัลฟิควะฮฺ (ศาสนบัญญัติ)	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
5. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
6. อัคลาควะฮฺ (จริยธรรม)	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
7. ภาษาอาหรับ	80	80	80	80	80	80	80 (2 นก)	80 (2 นก)	80 (2 นก)	240 (6 นก)
8. ภาษามลายู	40	40	40	40	40	40	40 (1 นก)	40 (1 นก)	40 (1 นก)	120 (3 นก)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	400	400	400	400	400	400	400 (10 นก)	400 (10 นก)	400 (10 นก)	1,200 (30 นก)
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	20	20	20	20	20	20	20	20	20	60
รายวิชา/กิจกรรมที่ สถานศึกษาลดเพิ่มเติมตามความ พร้อมและจุดเน้นของสถานศึกษา	ปีละไม่เกิน 80 ชั่วโมง						ปีละไม่เกิน 230 ชั่วโมง			ไม่น้อยกว่า 720 ชั่วโมง
รวมเวลาเรียน ทั้งหมด	ไม่เกิน 500 ชั่วโมง/ปี						ไม่เกิน 650 ชั่วโมง/ปี			รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 1,980 ชั่วโมง

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546

2.1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ทั้งนี้หลักสูตรอิสลามศึกษาได้พัฒนาการอย่างเป็นระยะโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้ในโรงเรียนที่เปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่นักเรียนประมาณร้อยละ 50 นับถือศาสนาอิสลาม โดยจัดให้อยู่ในหมวดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและสร้างลักษณะนิสัย และจัดเป็นวิชาหมวดสังคม ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ระยะต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการใช้การเรียนรู้อิสลามศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณภาพทั้งในด้านความรู้ ประสบการณ์ปฏิบัติจริง และการมีคุณธรรม จริยธรรม ที่ว่าด้วยหลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมในอิสลาม โดยมีเป้าหมายสำคัญให้เป็นคนดี มีศรัทธาและยำเกรงต่อพระเจ้า นักเรียนสามารถประมวลความรู้ แนวคิด และปฏิบัติตามหลักการอิสลาม สามารถทำโยชน์ต่อสังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมที่หลากหลายทางวัฒนธรรมได้ ถึงหลักสูตรดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้จัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาให้กับผู้เรียน แต่ชุมชนและท้องถิ่นยังต้องการให้จัดการเรียนรู้อิสลามศึกษามีความเข้มข้นขึ้นตามความคิดเห็นของผู้ปกครอง เพราะการจัดเวลาเรียนอิสลามศึกษาส่วนใหญ่ประมาณ 2 ชั่วโมง/สัปดาห์เท่านั้น อีกทั้งยังไม่ได้รับวุฒิการศึกษาด้านศาสนาเพื่อนำไปศึกษาต่อด้านศาสนาหรือใช้ในการประกอบอาชีพได้ ในขณะที่ผู้เรียนได้จบการศึกษาในแต่ละระดับไปแล้ว ทั้งนี้การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2551 และการสนับสนุนตามนโยบายของรัฐบาลที่ให้มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการและวัฒนธรรมของชุมชนที่ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิชาการสามัญควบคู่กับวิชาการศาสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำหลักสูตรนี้มาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามความพร้อมด้านทรัพยากร แหล่งการเรียนรู้ การที่ชุมชนมีส่วนร่วม และความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชนของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ให้สถานศึกษาทุกแห่งเลือกนำไปดำเนินการโดยมิได้บังคับแต่ประการใด การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ต้องจัดให้บูรณาการกับหลักแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเริ่มตั้งแต่วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัวชี้วัดในบางสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการวัดและประเมินผล ในการพิจารณานำมาใช้ร่วมกันเพื่อการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 1)

2.1.3.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สอดรับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อันจะมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนที่เป็นกำลังของชาติในอนาคตให้เป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่มีจิตสำนึกดี มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม ยึดมั่นระบบการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ รวมถึงการประกอบอาชีพ อันมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ ยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม อันก่อให้เกิดความสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 3)

2.1.3.2 หลักการ

หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 4) ได้กำหนดไว้ 6 ประการดังนี้

ก. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

ข. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

ค. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

ง. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

จ. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ฉ. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

และกระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 4) ได้กำหนดให้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพิ่มเติมหลักการ ไว้ 3 ประการดังนี้

ก. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลามเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

ข. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

ค. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

2.1.3.3 จุดมุ่งหมาย

จุดหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดตามจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญา มีความสุข เป็นคนดี มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงได้กำหนดเป็นจุดหมายที่ให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อได้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 5)

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 5) ได้กำหนดไว้ 5 ประการดังนี้

ก. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง พร้อมทั้งมีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

ค. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

ง. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จ. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 5) ได้กำหนดให้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพิ่มเติมจุดมุ่งหมายไว้ 4 ประการดังนี้

ก. มีความศรัทธาต่อศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ﷺ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม

ข. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

ค. มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยยึดหลักการอิสลาม

ง. มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อุดหนุน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อน มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

2.1.3.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 6) ได้กำหนดไว้ 5 ประการดังนี้

ก. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

ข. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ค. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ บนพื้นฐานของหลักเหตุผลในการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีหลักการ เหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ รวมไปถึงสามารถเข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ สังคม มีการแสวงหาความรู้ การประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ปัญหา และการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

ง. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน และผู้เรียนทำการศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถการทำงาน และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สภาพแวดล้อม รวมไปถึงการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น

จ. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 6) ได้กำหนดให้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพิ่มเติมสมรรถนะ คือ ความสามารถในการอ่านอัลกุรอาน เป็นความสามารถของผู้เรียนในการอ่านอัลกุรอานตามหลักการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เพื่อพัฒนาตนเองด้วยการยึดมั่นศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ การมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสันติสุข

2.1.3.5 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรมุ่งพัฒนาให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 7) ได้กำหนดไว้ 8 ประการดังนี้

- ก. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- ข. ซื่อสัตย์ สุจริต
- ค. มีวินัย
- ง. ใฝ่เรียนรู้
- จ. อยู่อย่างพอเพียง
- ฉ. มุ่งมั่นในการทำงาน
- ช. รักความเป็นไทย
- ซ. มีจิตสาธารณะ

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 7) ได้กำหนดให้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพิ่มเติมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 5 ประการดังนี้

- ก. รักการอ่านอัลกุรอาน
- ข. รักการละหมาด
- ค. รักความสะอาด
- ง. มีมารยาทแบบอิสลาม
- จ. มีความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของสถานศึกษาแต่ละแห่งได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 7)

2.1.3.6 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุตามข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนทั้งความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม ทักษะและกระบวนการ นำสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 8) ได้กำหนดไว้ 8 สาระการเรียนรู้ดังนี้

- ก. อัลกุรอาน
- ข. อัลฮะดีษ
- ค. อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)
- ง. อัลฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)
- จ. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)
- ฉ. อัลอัคลาก (จริยธรรม)
- ช. ภาษาอาหรับ
- ซ. ภาษามลายู/ภาษาอาหรับเสริม

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จากการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ ซึ่งมาตรฐานการเรียนรู้ได้ระบุถึงสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ มีคุณธรรมและจริยธรรม และสามารถปฏิบัติได้ รวมถึงค่านิยมอันพึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกเหนือจากนั้น มาตรฐานการเรียนรู้ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ โดยมาตรฐานการเรียนรู้สามารถสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการ การสอน และประเมินผล โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ได้อย่างไร รวมถึงเป็นเครื่องมือสำหรับตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาที่ใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ทั้งนี้รวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษาและทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพว่าการจัดการศึกษาสามารถนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้เพียงใด (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2553 : 8)

2.1.3.7 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดเป็นการระบุถึงสิ่งที่ผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นพึงทราบ ปฏิบัติได้ และมีคุณลักษณะสำคัญสามารถสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ที่มีความเป็นรูปธรรม และเฉพาะเจาะจงนำไปใช้ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดขอบเขตเนื้อหาการเรียนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้เป็นเกณฑ์สำคัญในการวัดประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน โดยหลักสูตรอิสลามศึกษาได้กำหนดตัวชี้วัดชั้นปี อันมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในระดับอิตาดายะฮ์ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น) ระดับมุตะวัสสิฎะฮ์ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง) และระดับขานะวียะฮ์ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย) อันเป็นเป้าหมายในการให้ผู้เรียนได้รับพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาด้านต่าง ๆ ไว้ในแต่ละกลุ่มสาระ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 9)

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 9-10) ได้กำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

ก 1 อด.1/2

อด.1/2 ตัวชี้วัดอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตาดายะฮ์) ชั้นปีที่ 1 ข้อที่ 2

1 หมายถึง มาตรฐานข้อที่ 1

ก หมายถึง สาระอัลกุรอาน

ร 1 อก.2/3

อก.2/3 ตัวชี้วัดอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสลิฎะฮฺ) ชั้นปีที่ 2 ข้อที่ 3

1 หมายถึง มาตรฐานข้อที่ 1

ร หมายถึง สาระภาษาอาหรับ

ต 1 อป.3/4

อป.3/4 ตัวชี้วัดอิสลามศึกษาตอนปลาย (ษานะวียะฮฺ) ชั้นปีที่ 3 ข้อที่ 4

1 หมายถึง มาตรฐานข้อที่ 1

ต หมายถึง สาระอัตตารีค

2.1.3.8 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 16-24) ได้กำหนดมาตรฐานหลักสูตรอิสลามศึกษา
การเรียนรู้ไว้ 8 สาระ จำนวน 9 มาตรฐานดังนี้

ก. สาระอัลกุรอาน

มาตรฐาน ก 1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักการอ่าน และหลักการ
อรรถธิบายอัลกุรอาน สามารถท่องจำ อรรถธิบาย เห็นคุณค่า และนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่าง
สันติสุข

มาตรฐาน ก 2 ยึดมั่นในบทบัญญัติของอัลกุรอาน และนำไปปฏิบัติเพื่อ
การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ข. สาระอัลอะดีษ

มาตรฐาน ห 1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ หลักการ หลักคำสอน
ท่องจำอัลอะดีษ ยึดมั่น และนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

ค. สาระอัลอะกิดะฮฺ

มาตรฐาน อ 1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ และหลักฐานของหลัก
ศรัทธา ยึดมั่น และนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง

ง. สาระอัลฟิถฮฺ

มาตรฐาน ฟ 1 เข้าใจ เห็นคุณค่า และปฏิบัติตามกฎ หลักการ บทบัญญัติ
อิสลามเกี่ยวกับอิบาดาต มุอามาลาต มุนากาฮาต และญินายาต เพื่อเป็นแนวทางในปฏิบัติศาสนกิจ
และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

จ. สาระอัตตารีค

มาตรฐาน ต 1 เข้าใจประวัติ ความเป็นมา ความสำคัญของแต่ละยุคสมัยทางประวัติศาสตร์อิสลาม สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และเกิดความตระหนักในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข

ฉ. สาระอัลอัคลาภ

มาตรฐาน ล 1 เข้าใจยึดมั่น และปฏิบัติตามจริยธรรมอิสลามในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ช. สาระภาษาอาหรับ

มาตรฐาน ร 1 รู้และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน มีทักษะเห็นคุณค่าในการใช้ภาษาอาหรับเพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมาย ค้นคว้าบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

ซ. สาระภาษามลายู

มาตรฐาน ย 1 รู้และเข้าใจกระบวนการฟัง พูด อ่าน และเขียน มีทักษะและเห็นคุณค่าในการใช้ภาษามลายูเพื่อการเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งวิทยาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

2.1.3.9 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมีการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมในหลักสูตรอิสลามศึกษา ทั้ง 8 สาระ โดยให้สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบ วิธีการ และเป้าหมายที่เหมาะสม พร้อมทั้งนำผลการประเมินในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลามไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง โดยกระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 25-26) กำหนดใน 3 ลักษณะ ดังนี้

ก. กิจกรรมแนะแนวและพัฒนาจริยธรรมอิสลาม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต มีการเรียนรู้เชิงพหุปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เน้นการเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติจริง โดยสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องและมีคุณภาพ เช่น กิจกรรมเข้าค่าย การให้อบรมนักเรียนหลังละหมาด การฝึกปฏิบัติศาสนกิจ การฝึกคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาบุคลิกภาพ ตลอดจนการฝึกให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ข. กิจกรรมชมรม / ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองในสถานการณ์จริงอย่างครบวงจร ตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินผล และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม เช่น ชมรม/ชุมนุมกอรี (นัก

อ่านอัลกุรอาน) ชมรม/ชุมนุมอะนาซีต และชมรม/ชุมนุมบรรยายธรรมหรือปาฐกถา เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนกำหนดขึ้นร่วมกันกับสถานศึกษา

ค. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เป็นต้น

2.1.3.10 ระดับการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 27) ได้จัดระดับการศึกษาในหลักสูตรอิสลามศึกษา เป็น 3 ระดับ ดังนี้

ก. ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตดาอียะฮฺ)

เป็นการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น (ชั้นปีที่ 1-6) ที่เน้นการพัฒนาความรู้และทักษะขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาเรียนรู้ศาสนาอิสลามเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเน้นทักษะกระบวนการพื้นฐานความเป็นมนุษย์

ข. ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ)

เป็นการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง (ชั้นปีที่ 1-3) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้รู้ในสาระที่มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น พร้อมกับเน้นการพัฒนาทางบุคลิกภาพส่วนตน และทักษะในการดำเนินชีวิตแห่งวิถีอิสลาม ให้ผู้เรียนมีอยู่ในสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ มีความสมดุลทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และเป็นมุสลิมที่มีความภูมิใจในตนเอง

ค. ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ)

เป็นการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชั้นปีที่ 1-3) โดยมุ่งเน้นทักษะและการเพิ่มพูนความรู้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น รวมถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามวิถีอิสลาม ควบคู่กับความรู้และความคิด ตลอดจนความรับผิดชอบต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2.1.3.11 การจัดเวลาเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 32) ได้กำหนดกรอบโครงสร้างขั้นต่ำในหลักสูตรอิสลามศึกษา สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งนี้สถานศึกษาที่มีความพร้อมและต้องการนำเสนอจุดเน้นสามารถเพิ่มเติมการจัดเวลาเรียน โดยสามารถปรับให้มีความเหมาะสมตามสภาพของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา ดังนี้

ก. ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น มีเวลาเรียน 360 ชั่วโมงต่อปี ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนประมาณสัปดาห์ละ 9 ชั่วโมง

ข. ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง มีเวลาเรียน 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนประมาณสัปดาห์ละ 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิตใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

ค. ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละ 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิตใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.)

2.1.3.12 โครงสร้างเวลาเรียน

กรอบโครงสร้างเวลาเรียนสำหรับโรงเรียนที่เปิดสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดโครงสร้างเวลาเรียน ดังภาพที่ 2.1

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน									
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4-6
• กลุ่มสาระการเรียนรู้										
ภาษาไทย	200	200	200	160	160	160	120	120	120	240
คณิตศาสตร์	200	200	200	160	160	160	(3 นก.)	3 นก.)	(3 นก.)	(6 นก.)
วิทยาศาสตร์	80	80	80	80	80	80	(3 นก.)	3 นก.)	(3 นก.)	(6 นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	(120)	(120)	(120)	(120)	(120)	(120)	160	160	160	320
- ประวัติศาสตร์	40	40	40	40	40	40	(4 นก.)	(4 นก.)	(4 นก.)	(8 นก.)
- ศาสนา	40*	40*	40*	40*	40*	40*	1 นก.)	1 นก.)	1 นก.)	2 นก.)
- หน้าที่ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์	40	40	40	40	40	40	1 นก.*	1 นก.*	1 นก.*	2 นก.*
สุขศึกษาและพลศึกษา	80	80	80	80	80	80	2 นก.)	2 นก.)	2 นก.)	4 นก.)
ศิลปะ	80	80	80	80	80	80	80	80	80	120
การทำงานอาชีพ และเทคโนโลยี	40	40	40	80	80	80	2 นก.)	(2 นก.)	(2 นก.)	(3 นก.)
ภาษาต่างประเทศ	40	40	40	80	80	80	80	80	80	120
							(3 นก.)	(3 นก.)	(3 นก.)	(6 นก.)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	840	840	840	840	840	840	880	880	880	1,640
	(840:40)*	(840:40)*	(840:40)*	(840:40)*	(840:40)*	(840:40)*	(22:1 นก.)*	(22:1 นก.)*	(22:1 นก.)*	(41:2 นก.)*
• กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120	120	120	120	120	120	120	120	120	360
	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(120:80)*	(360 : 240)*
• รายวิชา/กิจกรรม ที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม ตามความพร้อมและคุณ สมบัติ	ปีละไม่เกิน 40 ชั่วโมง (อิสลามศึกษา 40 ชั่วโมง)*						ปีละไม่เกิน 200 ชั่วโมง (อิสลามศึกษา 160 ชั่วโมง)*			ไม่น้อยกว่า 1,600 ชั่วโมง (อิสลามศึกษา 520 ชั่วโมง)*
เห็นชั่วโมงอิสลามศึกษา สัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง	200 ชั่วโมง/ปี						200 ชั่วโมง/ปี			600 ชั่วโมง/3 ปี
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	ไม่เกิน 1,200 ชั่วโมง/ปี						ไม่เกิน 1,400 ชั่วโมง/ปี			รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 4,200 ชั่วโมง
* เวลาเรียนที่ใช้จัดการเรียนรู้นับรวมทั้ง 2 หลักสูตร คือ วิชาเรียนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน : เวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา										

ภาพที่ 2.1 ที่มา : หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หน้า 29

การจัดเวลาเรียนตามกรอบโครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สามารถจัดการเรียนรู้ตามเวลาเรียนร่วมกันได้ทั้งสองหลักสูตร และมีเวลาเรียนในการจัดกิจกรรมเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบโครงสร้างหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 การกำหนดเวลาเรียนของหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น ฐาน พุทธศักราช 2551

การกำหนดเวลาเรียน จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551			
กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรม/กิจกรรม	ระดับชั้นอิสลามศึกษา		
	ตอนต้น	ตอนกลาง	ตอนปลาย
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม	40 ชั่วโมง/ปี	40 ชั่วโมง/ปี	80 ชั่วโมง/3ปี
วิชา/กิจกรรมตามความพร้อมและจุดเน้นที่สถานศึกษาจัด	40 ชั่วโมง/ปี	160 ชั่วโมง/ปี	520 ชั่วโมง/3ปี
สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากกรอบโครงสร้างเวลา เรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน	200 ชั่วโมง/ปี	200 ชั่วโมง/ปี	600 ชั่วโมง/3ปี
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ให้จัดบูรณาการทั้งสองหลักสูตร)	80 ชั่วโมง/ปี	80 ชั่วโมง/ปี	240 ชั่วโมง/3ปี
รวม	360 ชั่วโมง/ปี	480 ชั่วโมง/ปี	1,440 ชั่วโมง/3ปี

จากตารางที่ 2.2 กระทรวงศึกษาธิการได้การกำหนดเวลาเรียนของหลักสูตรอิสลาม ศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้มีความสอดคล้องกันและทำ การจัดการเรียนการสอนที่สามารถบูรณาการเข้ากันได้อย่างเป็นระบบชัดเจน

หลักสูตรอิสลามศึกษามีการกำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนอิสลามศึกษา จำแนกตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระ ไว้ภาพที่ 2.2

สาระ	เวลาเรียน										
	อิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีดาอียะฮฺ)						อิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวัสสิฎะฮฺ)			อิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวีเยฮฺ)	
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 1-3	
สาระพื้นฐาน											
สาระที่ 1 อัล-กุรอาน	60	60	60	60	60	60	80	80	80	240	
สาระที่ 2 อัล-หะดีษ	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120	
สาระที่ 3 อัล-อักษะฮฺ (หลักศรัทธา)	40	40	40	40	40	40	40	40	40	120	
สาระที่ 4 อัล-ฟิถุฮฺ (ศาสนบัญญัติ)	40	40	40	40	40	40	40	40	40	120	
สาระที่ 5 อัล-ตารีค (ศาสนประวัติ)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120	
สาระที่ 6 อัล-อัคราก (จริยธรรม)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120	
สาระที่ 7 ภาษาอาหรับ	40	40	40	40	40	40	80	80	80	240	
สาระที่ 8 ภาษามลายู/ ภาษาอาหรับเสริม	40	40	40	40	40	40	40	40	40	120	
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	80	80	80	80	80	80	80	80	80	240	
รวมเวลาเรียน	360 ชั่วโมง						480 ชั่วโมง			รวม 3 ปี ทั้งหมด 1440 ชั่วโมง	

ภาพที่ 2.2 ที่มา: หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หน้า 31

โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในระดับอับดีดาอียะฮฺ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น) สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม โดยพิจารณาจากพัฒนาการตามบริบทของสถานศึกษาและศักยภาพของผู้เรียน ทั้งนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด สำหรับระดับมุดะวัสสิฎะฮฺ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง) และระดับฆานะวีเยฮฺ (ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย) ทั้งนี้สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

2.1.3.13 การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติทั้งหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรอิสลามศึกษา ซึ่งมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตร เป็นเป้าหมายที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในการให้ผู้เรียนมีการพัฒนาคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร โดยผู้สอนต้องคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่

หลักสูตรได้กำหนดไว้ รวมถึงปลูกฝังการฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้เกิดแก่ผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 32)

ก. หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ และความสามารถตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยยึดหลักการว่า ผู้เรียนนั้นมีความสำคัญที่สุด และเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญในการความรู้ควบคู่กับคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 32)

ข. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 32-33)

ค. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความเข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมถึงสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกและการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ทั้งนี้ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนด (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2553 : 33)

ง. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 33) ได้จำแนกการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

(1) บทบาทของผู้สอน

- ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล จากนั้นนำข้อมูลใช้สำหรับการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายต่อความสามารถผู้เรียน

- กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ หลักการ ความสัมพันธ์ และทักษะกระบวนการอันนำไปสู่ความคิดรวบยอด ทั้งมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

- ออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมถึงพัฒนาการทางสมอง อันนำไปสู่เป้าสำคัญของผู้เรียน

- จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พร้อมทั้งดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

- จัดเตรียมสื่อ และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

- ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน

- วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

(2) บทบาทของผู้เรียน

- กำหนดแผน เป้าหมาย และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

- เสาะแสวงหาความรู้ มีแหล่งเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ มีความสามารถที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบ และแนวทางแก้ปัญหาในวิธีการต่าง ๆ ได้

- ลงมือปฏิบัติจริง สรุปจำกัดความจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

- มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มแลผู้สอน

- ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ การเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ ให้มีกระบวนการและวิธีการอันหลากหลาย โดยคำนึงถึงพัฒนาการผู้เรียนในทุกด้าน และผู้สอนต้องให้วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ รวมทั้งความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

จ. การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 34) ได้ระบุว่า สำหรับการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาในแต่ละระดับมีจุดเน้น จำแนกออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

(1) ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ)

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถอ่าน คติวิเคราะห์ และเขียนภาษามลายู/ ภาษาอาหรับ อ่านและท่องจำอัลกุรอาน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยให้ผู้เรียนสามารถอ่านอัลกุรอาน จบ 30 ญุซอ โดยใช้การสอนในรูปแบบที่หลากหลาย และเน้นการสอนทักษะพื้นฐานสำหรับมุสลิมเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ตลอดจนให้เรียนรู้ภาษาอาหรับ/ภาษามลายู เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ศาสนาอิสลามและการสื่อสาร

(2) ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสตีญาฮฺ)

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และความสนใจของตนเองรวมถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถ ทักษะการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความดีงาม ความคิด และความรับผิดชอบในสังคม สามารถเสริมสร้างสุขภาพส่วนตัว ชุมชน และใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ ควรเน้นโครงการในการจัดการเรียนรู้มากขึ้น เพื่อมุ่งให้เกิดความเข้าใจของผู้เรียนสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้มากขึ้น พร้อมทั้งสามารถพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณ

(3) ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ)

การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นสู่การศึกษาเฉพาะสาขามากขึ้น เน้นทักษะความสามารถ ความถนัด และสามารถคิดพิจารณาที่มีวิจารณญาณในระดับสูง มีเป้าหมายให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจเป็นกิจนิสัย มีวิถีคิดแบบอิสลามต่อการตัดสินใจของตนในการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2.1.3.14 สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ มีทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร เน้นสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อธรรมชาติ สื่อธรรมชาติ และเครือข่ายการเรียนรู้ในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนตามระดับพัฒนาการ และการเรียนรู้ การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อได้เอง หรือปรับปรุงเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและการสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างพอเพียงโดยสถานศึกษาให้การสนับสนุน อีกทั้งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 35) ได้กำหนดให้สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้

ก. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ใช้เป็นแหล่งในการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในระหว่างสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น สังคม โลก

ข. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน และจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้

ค. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสม มีคุณภาพ มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างผู้เรียนระหว่างบุคคล

ง. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้ได้อย่างเป็นระบบ

จ. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

ฉ. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อ รวมถึงการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะและสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความสอดคล้องกับหลักสูตร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เนื้อหาที่มีความถูกต้องทันสมัย การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ และไม่กระทบความมั่นคงของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 35)

2.1.3.15 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ผู้เรียนต้องได้รับการวัดและประเมินผลที่ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การประเมินผู้เรียนเพื่อพัฒนาและตัดสินผลการเรียน และผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ การประเมินและพัฒนาผู้เรียนตรงตามตัวชี้วัด เพื่อให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย ไม่ว่าจะป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ อีกทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่บ่งบอกถึงพัฒนาการความก้าวหน้า และความสำเร็จของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 36-37) ได้กำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ก. การประเมินระดับชั้นเรียน

เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ เป็นต้น โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเองหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่ผ่านตัวชี้วัด

ให้มีการสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อย เพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอน ใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

ข. การประเมินระดับสถานศึกษา

เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน เป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าส่งผล ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการ เรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินระดับชาติ ผลการประเมินระดับ สถานศึกษา สามารถเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำสู่การปรับปรุงหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน โครงการ หรือนโยบาย และเพื่อให้สถานศึกษาได้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามแนวทาง การประกันคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งมีการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการ สถานศึกษา ชุมชน ผู้ปกครอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน

ค. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา

เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐาน การเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการโดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วย ความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด โดยการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ ยังได้จากการตรวจสอบ และทบทวนข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

ง. การประเมินระดับชาติ

เป็นการประเมินคุณภาพระดับชาติของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ใน หลักสูตร โดยสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ จัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาในที่สุดท้ายของแต่ละระดับ คือ อิบติดาอียะฮฺ (ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น) มตะวัสสิฎะฮฺ (ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง) และฆานะวียะฮฺ (ระดับ อิสลามศึกษาตอนปลาย) ได้เข้ารับการประเมิน ซึ่งการประเมินสามารถนำผลจากไปใช้เป็นข้อมูล สำหรับการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพ การจัดการศึกษา และเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ

ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนให้กับผู้เรียนสามารถได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐาน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม และกลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้อง และเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตร เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 37)

2.2 สื่อการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ระบุว่า “การศึกษา” คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ยศระวี วายทองคำ, (2555 : 2) กล่าวว่า จากความหมายดังกล่าว การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ โดยให้ความสำคัญในเรื่องเทคโนโลยีการศึกษามากซึ่งมีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 9 ว่าด้วย “เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา” เพราะในอนาคตข้างหน้าเทคโนโลยีการศึกษาจะเป็นปัจจัยหลักในการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนในลักษณะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงทำให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษาที่เน้นการใช้สื่อการเรียนการสอนร่วมกับการนำเทคนิคและรูปแบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการศึกษา

ดังนั้นทั้งผู้สอน ผู้เรียนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีความเข้าใจในรายละเอียดของสื่อแต่ละประเภทให้ดีเสียก่อน จึงจะทำให้การประยุกต์ใช้สื่อกับการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

2.2.1 ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

คำว่า สื่อ (medium, pl. media) เป็นคำมาจากภาษาลาตินว่า “medium” แปลว่า ระหว่าง (between) หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลสารสนเทศ หรือเป็นตัวกลางให้ข้อมูลส่งผ่านจากผู้ส่งหรือแหล่งส่งไปยังผู้รับเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีการให้ความหมายไว้มากมายส่วนหนึ่งคือ

2.2.1.1 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่าสื่อ และสื่อการศึกษาไว้ดังนี้

ก. สื่อ (กริยา) หมายถึง ติดต่อกันถึงกัน เช่น สื่อความหมาย ชักนำให้รู้จักกัน สื่อ (นาม) หมายถึง ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อกันถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้จดหมายเป็นสื่อติดต่อกัน เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ชักนำให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า พ่อสื่อ หรือ แม่สื่อ และศิลปะ วัสดุต่าง ๆ ที่นำมาสร้างงานศิลปกรรม ให้ความหมายตามแนวคิด ซึ่งศิลปินประสงค์แสดงออกเช่นนั้น เช่น สื่อผสม

ข. สื่อการศึกษา (นาม) หมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อการศึกษา

2.2.1.2 กระทรวงศึกษาธิการ, (2553 : 139) ได้ระบุว่า “สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน”

2.2.1.3 ยศระวี วายทองคำ, (2555 : 3) กล่าวว่า สื่อคือเครื่องมือในการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ หรือเนื้อหา ในการติดต่อสื่อสารจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งซึ่งมีองค์ประกอบร่วมกัน 4 ส่วน คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร โดยสื่อจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือข้อมูลต่าง ๆ

2.2.1.4 สกล สมจิต, (2556 : 2) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนหรือสื่อการสอน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นตัวกลางทั้งที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ที่ใช้ในการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติในการเรียนการสอน และกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนให้ได้รับความรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนได้วางไว้

2.2.1.5 สำลี รักสุทธี, (2553 : 9) กล่าวว่า สื่อคือตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ แพล หรือช่วยทำเนื้อหาที่ยากให้เป็นง่าย ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนอย่างเป็นรูปธรรมแบบง่าย ๆ ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ผู้เรียนเกิดความสนใจในเรื่องที่เรียน สามารถแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ ทำให้การ

จัดการศึกษาเป็นไปด้วยความสะดวกราบรื่น บรรลุเป้าหมายได้ง่ายกว่าสะดวกกว่า นำนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.2.1.6 ชลฤทัย ผลวาทิต, (2553 : 23) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ เครื่องมือ และวิธีการ ที่จะเป็นตัวกลางช่วยถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาสาระ แนวความคิดจากผู้สอน ไปสู่ผู้เรียนตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.1.7 ยุทธนา เกื้อกุล, (2550 : 157) กล่าวว่า สื่อเป็นตัวเชื่อมหลักที่สำคัญที่จะ นำผู้เรียนไปสู่การเพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนในห้องเรียนสามารถดำเนินไปด้วยดี และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า คำว่า สื่อ มีความหมายหลักที่บ่งบอกถึงการ เป็นตัวกลางหรือตัวเชื่อม ระหว่างกัน ได้แก่ บุคคล วัสดุ สถานที่ เครื่องมือและอุปกรณ์ และวิธีการต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับสารสนองตามเจตนาารมณ์ของผู้ส่งสาร

ดังนั้น ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่มีเป้าหมาย เพื่อสนองวัตถุประสงค์การเรียนรู้เป็นหลัก โดยคำนึงถึงสภาพบริบท และความพร้อมของผู้สอนและผู้เรียนเป็นหลักผ่านกระบวนการสื่อที่เหมาะสมตามศักยภาพ พร้อมทั้งนำผลจากการตอบสนองของผู้เรียน และการประเมินมาพัฒนากระบวนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

2.2.2 ประเภทสื่อการเรียนการสอน

เนื่องจากสื่อมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสื่อที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน จึงมีอยู่มากมายหลายชนิด ซึ่งสื่อแต่ละประเภทจะมีลักษณะและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะ นำเสนอการแบ่งประเภทของสื่อการเรียนการสอน กล่าวคือ การแบ่งประเภทของสื่อตามลักษณะของ สื่อ และการแบ่งประเภทของสื่อตามวิธีการใช้ และการแบ่งประเภทสื่อตามนวัตกรรมการ เพื่อเป็น พื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวสื่อการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.2.1 การแบ่งประเภทของสื่อตามลักษณะของสื่อ

ถ้ามาพิจารณาในเรื่องลักษณะของสื่อแบ่งได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

ก. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) เป็นสื่อที่เป็นตัวผ่านให้สารหรือ ความรู้ที่อยู่ทั้งในรูปวัสดุ ของจริง หรือสถานการณ์จริงได้ถ่ายทอดออกมาให้ผู้รับ ได้แก่ สื่อประเภทที่ ประกอบด้วยกลไกไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น เครื่องฉายประเภทต่าง ๆ เครื่องเสียง วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งเครื่องเล่นช่วยสอนและคอมพิวเตอร์ หรือเรียกว่า “สื่อประเภทหนัก”

ข. วัสดุ (Software) เป็นสื่อที่บรรจุเนื้อหาหรือความรู้ไว้ในตัว ได้แก่ สื่อ ประเภทที่สามารถถ่ายทอดหรือให้ความรู้ได้โดยตัวของมันเองเช่น ของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ ป้าย

นิเทศ เป็นต้น และสื่อที่ต้องอาศัยสื่อประเภทหนึ่งมาช่วยในการถ่ายทอดหรือให้ความรู้ เช่น फिल्म ภาพยนตร์ แผ่นสไลด์ ม้วนเทปบันทึก เป็นต้น หรือเรียกว่า “สื่อประเภทเบา”

ค. เทคนิคหรือวิธีการ (Techniques or Methods) เป็นสื่อในลักษณะนามธรรม เป็นแนวความคิด หรือการสื่อความหมายหรือการถ่ายทอดประสบการณ์ในรูปของกิจกรรม คือ รวมเอาทั้งเครื่องมือ วัสดุ และวิธีการเข้าด้วยกัน แต่มุ่งเน้นเทคนิคหรือวิธีการเป็นสำคัญ เช่น การใช้เทคนิควิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ การสาธิต ศูนย์การเรียน การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

2.2.2.2 การแบ่งประเภทของสื่อตามวิธีการใช้

การแบ่งประเภทของสื่อตามวิธีการใช้แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

ก. Motivation media เป็นสื่อที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นมาเพื่อสร้างความตื่นตัว (awareness) สร้างกระแสความร่วมมือในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการความเปลี่ยนแปลงและร่วมแก้ไขปัญหที่กำลังประสบอยู่นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการทราบข้อมูลและความคิดเห็นเพิ่มเติม สื่อประเภทนี้ไม่ได้มุ่งเน้นในการนำเสนอเนื้อหาเป็นหลัก แต่ต้องการสร้างความคิดเห็น และทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือของส่วนรวมเป็นหลัก สื่อประเภทนี้ได้แก่

(1) วัสดุสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น โบสเตอร์ แผ่นปลิว แผ่นพับ จดหมายข่าว การ์ตูน เรื่องและเอกสารเผยแพร่อื่น ๆ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นเนื้อหาเป็นหลัก

(2) โสตทัศนวัสดุต่าง ๆ เช่น फिल्मภาพยนตร์หรือเทปโทรทัศน์ สปอตโฆษณา

(3) สื่อเฉพาะอย่าง เช่น สื่อพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ข. Instructional media เป็นสื่อที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในการสอนมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในด้านความคิดรวบยอด (concept) การบวนการ วิธีการที่เป็นขั้นตอน เป็นสื่อที่ช่วยในการถ่ายทอดเนื้อหาสำคัญ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องความรู้ ทักษะความชำนาญเฉพาะด้าน ได้แก่ โสตทัศนวัสดุทุกชนิด และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในรูปของวัสดุประกอบการเรียนการสอน เช่น หนังสือ คู่มือ สไลด์ ภาพยนตร์ เทปโทรทัศน์ ชุดการเรียน ซึ่งมีเนื้อหานำหนักไปทางด้านวิชาการ

ค. Follow-up media เป็นสื่อที่นำมาช่วยเสริมการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้แข็งแกร่งถาวรมากขึ้นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และพัฒนาก้าวหน้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่น ๆ ต่อไป เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการเผยแพร่แก่บุคคลที่ผ่านการเรียนไปแล้วเพื่อเป็นเอกสารอ้างอิง ย้ำเน้น หรือเตือนความทรงจำให้กลุ่มเป้าหมายกระทำพฤติกรรมนั้นต่อไปอย่างต่อเนื่อง (ยศระวี วายทองคำ, 2555 : 5-13)

2.2.2.3 การแบ่งประเภทของสื่อตามเดอ คีฟเฟอร์ (De Kieffer)

เดอ คีฟเฟอร์ ได้แบ่งสื่อออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะที่ใช้เรียกว่า โสตทัศนูปกรณ์ (Audio-Visual Aids) ได้แก่

ก. สื่อประเภทใช้เครื่องฉาย (Projected Aids) เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส เป็นต้น

ข. สื่อประเภทไม่ใช้เครื่องฉาย (Nonprojected Aids) เช่น รูปภาพ แผนสถิติ ของจริง ของจำลอง เป็นต้น

ค. สื่อประเภทเครื่องเสียง (Audio Aids) เช่น เทปเสียง แผ่นซีดี เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ เป็นต้น

2.2.2.4 การแบ่งประเภทของสื่อตามเอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale)

เอ็ดการ์ เดล ได้จัดแบ่งสื่อการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้และการใช้สื่อ แต่ละประเภทในกระบวนการเรียนรู้ด้วย โดยพัฒนาความคิดของบรุนเนอร์ (Bruner) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยา นำมาสร้างเป็น “ กรวยประสบการณ์ ” (Cone of Experiences) โดยการแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

ก. ประสบการณ์ตรง เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดโดยการให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ โดยตรงจากของจริง สถานการณ์จริง หรือด้วยการกระทำของตนเอง เช่น การจับต้องและการเห็น เป็นต้น

ข. ประสบการณ์รอง เป็นการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเรียนจากสิ่งที่ใกล้เคียงความเป็นจริงที่สุด ซึ่งอาจเป็นของจำลองหรือการจำลองก็ได้

ค. ประสบการณ์นาฏกรรมหรือการแสดง เป็นการแสดงบทบาทสมมติหรือการแสดงละคร เพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนในเรื่องที่มีข้อจำกัดด้วยยุคสมัย เวลา และสถานที่ เช่น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

ง. การสาธิต เป็นการแสดงหรือกระทำประกอบคำอธิบายเพื่อให้เป็นลำดับขั้นตอนของการกระทำนั้น

จ. การศึกษานอกสถานที่ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับและเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ภายนอกสถานที่เรียน อาจเป็นการเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

ฉ. นิทรรศการ เป็นการจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ ฯลฯ เพื่อให้สารประโยชน์ และความรู้แก่ผู้ชม เป็นการให้ประสบการณ์แก่ผู้ชมโดยการนำประสบการณ์หลายอย่างผสมผสานกันมากที่สุด

ข. โทรทัศน์ โดยใช้ทั้งโทรทัศน์การศึกษาและโทรทัศน์การสอนเพื่อให้ ข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียนหรือผู้ชมที่อยู่ในห้องเรียนหรืออยู่ทางบ้าน และใช้ส่งได้ทั้งในระบบวงจรเปิด และวงจรปิด การสอนอาจจะเป็นการสอนสดหรือบันทึกลงวีดิทัศน์ก็ได้

ค. ภาพยนตร์ เป็นภาพที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ลงบนฟิล์มเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ ทั้งภาพและเสียง โดยใช้ประสาทตาและหู

ง. การบันทึกเสียง วิทยู ภาพนิ่ง การบันทึกเสียงอาจเป็นทั้งในรูปแบบ แผ่นเสียงหรือเทปบันทึกเสียง วิทยูเป็นสื่อที่ให้เฉพาะเสียง ส่วนภาพนิ่งอาจเป็นรูปภาพ สไลด์ โดย เป็นภาพวาด ภาพถ่าย หรือภาพเสมือนจริงก็ได้ข้อมูลที่อยู่ในสื่อชั้นนี้จะให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนที่ ถึงแม้จะอ่านหนังสือไม่ออก แต่ก็สามารถจะเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวที่สอนได้ เนื่องจากเป็นการนับหรือดู ภาพเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องอ่าน

จ. ทัศนสัญลักษณ์ เช่น แผนที่ แผนภูมิ แผนสถิติ หรือเครื่องหมายต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ เป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือข้อมูลที่ต้องการให้เรียนรู้

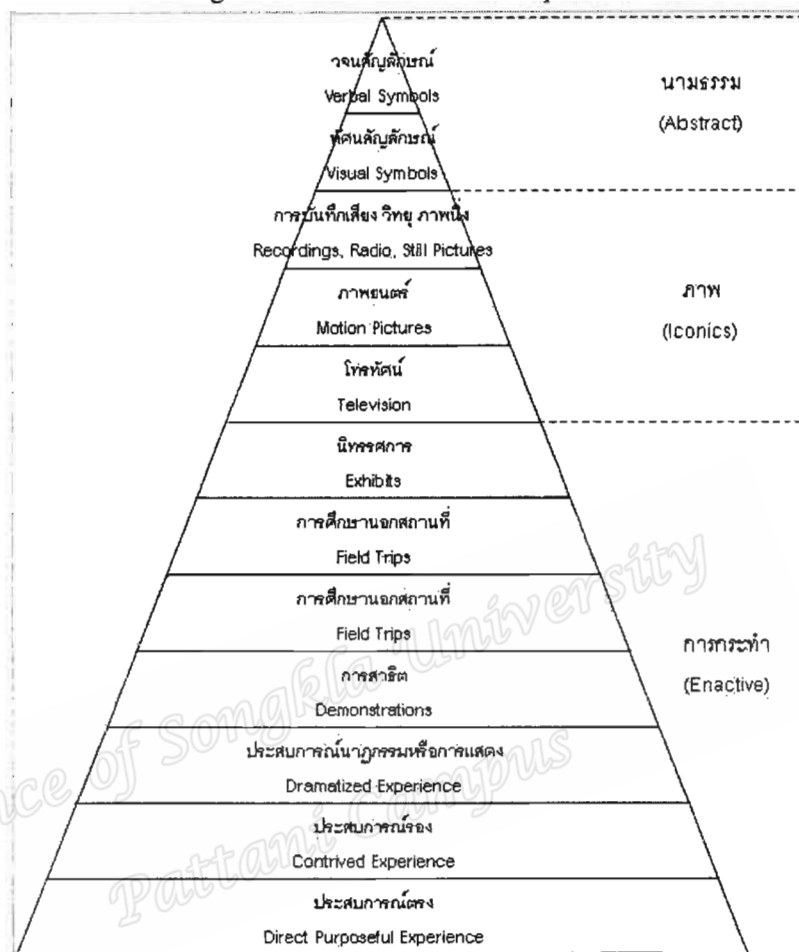
ฉ. วจนสัญลักษณ์ เป็นประสบการณ์ขั้นที่เป็นนามธรรมมากที่สุด ได้แก่ ตัวหนังสือในภาษาเขียนและเสียงของคำพูดในภาษาพูด

การใช้กรอบประสบการณ์ของเดลจะเริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอยู่ใน เหตุการณ์หรือการกระทำจริง เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงเรียนรู้โดยการเฝ้า สังเกตในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นขั้นต่อไปของการได้รับประสบการณ์รอง ต่อจากนั้นจึงเป็นการ เรียนรู้ด้วยการรับประสบการณ์โดยผ่านสื่อต่าง ๆ และท้ายที่สุดเป็นการให้ผู้เรียนเรียนจากสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

นักจิตวิทยาท่านหนึ่ง คือ เจโรม บรุนเนอร์ (Jerome Bruner) ได้ออกแบบ โครงสร้างของกิจกรรมการสอน ไว้รูปแบบหนึ่ง โดยประกอบด้วยมโนทัศน์ด้านการกระทำโดยตรง (Enactive) การเรียนรู้ด้วยภาพ (Iconic) และ การเรียนรู้ด้วยนามธรรม (Abstract) เมื่อ เปรียบเทียบกรวยประสบการณ์ของเดลกับลักษณะสำคัญ 3 ประการ ของการเรียนรู้ของบรุนเนอร์ แล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่ใกล้เคียงและเป็นคู่ขนานกัน เมื่อพิจารณาจากกรวยประสบการณ์ของ การเรียนรู้ของบรุนเนอร์แล้ว จากฐานของกรวยขึ้นไป 6 ขั้นตอน จะเป็นการที่ผู้เรียนเรียนโดยการ ได้รับประสบการณ์ด้วยตนเองจากการกระทำ การมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ของประสบการณ์ที่เป็น จริงและ การสังเกตจากของจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเปรียบเทียบได้กับการเรียนรู้ด้วยการ กระทำ ในขั้นตอนที่ 7-9 เป็นการที่ผู้เรียนสังเกตเหตุการณ์หรือรับประสบการณ์จากการถ่ายทอดโดย สื่อประเภทภาพและเสียง เช่น จากโทรทัศน์และวิทยู เป็นต้น เสมือนเป็นการเรียนรู้ด้วยภาพ และใน 2 ขั้นตอนสุดท้าย เป็นขั้นตอนของการที่ ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์จากสัญลักษณ์ในรูปแบบของ ตัวอักษร เครื่องหมายหรือคำพูด ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมมากที่สุด ดังภาพที่ 2.3

Edgar Dale's "The Cone of Experience"

ภาพ 2.3 ภาพกรวยประสบการณ์ของ เอ็ดการ์ เดล

และเปรียบเทียบกับลักษณะสำคัญในการเรียนรู้ของบรูเนอร์

ที่มา : http://3jantane54040620.blogspot.com/2011/07/edgar-dale_11.html

อย่างไรก็ตามการแบ่งขั้นตอนของกรวยประสบการณ์มิใช่เป็นการแบ่งตามลำดับความยากง่าย แต่เป็นการแบ่งลำดับขั้นความแตกต่างของประสบการณ์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน ตัวอย่างเช่น ในรายการโทรทัศน์เพื่อการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดประสบการณ์ภาพและเสียงให้แก่ผู้เรียน รายการโทรทัศน์ที่จัดขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น วจนสัญลักษณ์ พจนสัญลักษณ์ ประสบการณ์จำลอง การสาธิต ฯลฯ อยู่ในรายการนั้นด้วย เป็นต้น

2.2.2.5 การแบ่งประเภทของสื่อตามอีลี (Ely)

สกล สมจิตต์, (2556 : 7-11); ตวงแสง ณ นคร, (2555 : 15) และยศระวี วายทองคำ, (2555 : 7-10) กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับการแบ่งประเภทของสื่อตามอีลี ซึ่งได้จำแนกสื่อการสอนตามทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources) โดยแบ่งได้เป็นสื่อที่ออกแบบขึ้นเพื่อ

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (by design) และสื่อที่มีอยู่ทั่วไปแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน (by utilization) โดยทำการแบ่งประเภทสื่อเป็น 5 ประการดังนี้

ก. คน (People) ในทางการศึกษาโดยตรงนั้น หมายรวมถึง บุคลากรที่อยู่ในระบบของโรงเรียน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้แนะนำการศึกษา ผู้ช่วยสอน หรือผู้ที่อำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ส่วน “คน” ตามความหมายของการประยุกต์ใช้นั้น ได้แก่ คนที่ทำงานหรือมีความชำนาญงานในแต่ละสาขาซึ่งมีอยู่ในวงสังคมทั่วไป คนเหล่านี้นับเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งถึงแม้จะมีชั้นักการศึกษา แต่ก็สามารถจะช่วยอำนวยความสะดวกหรือเชิญมาเป็นวิทยากร เพื่อเสริมการเรียนรู้ได้ในการให้ความรู้แต่ละด้าน อาทิเช่น ศิลปิน นักการเมือง นักธุรกิจ ช่างซ่อมรถยนต์ เหล่านี้เป็นต้น

ข. วัสดุ (Materials) วัสดุในการศึกษาโดยตรงจะเป็นประเภทที่บรรจุเนื้อหาบทเรียน โดยรูปแบบของวัสดุมีใช้สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง เช่น หนังสือ สไลด์ แผนที่ แผ่นซีดี เป็นต้น หรือสื่อต่าง ๆ ที่เป็นทรัพยากรในโรงเรียนและได้รับการออกแบบมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียน การสอน ส่วนวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้นจะมีลักษณะเอกเช่นกับวัสดุสำหรับใช้ในทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพียงแต่ว่าเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในวัสดุนั้นส่วนมากจะอยู่ในรูปของการให้ความบันเทิง เช่น เกมคอมพิวเตอร์ หรือภาพยนตร์สารคดีชีวิตสัตว์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มักถูกมองไปในรูปของความบันเทิง แต่ก็สามารถให้ความรู้ได้เช่นกัน

ค. อาคารสถานที่ (Settings) หมายถึง ตัวตึก ที่ว่าง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับทรัพยากร รูปแบบอื่น ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอนโดยส่วนรวม เช่น ห้องเรียน หอประชุม ห้องสมุด และสนามเด็กเล่น เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถประยุกต์ใช้เป็นทรัพยากรสื่อการเรียนได้เช่นกัน เช่น ตลาด โรงงาน พิพิธภัณฑ์ และสถานที่ต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ง. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tools and Equipment) เป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ สามารถช่วยในการผลิตหรือใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ โดยส่วนมากมักเป็นเครื่องมือด้านโสตทัศนอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ หรือแม้แต่ตะปูไขควง เหล่านี้เป็นต้น

จ. กิจกรรม (Activity) โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมที่กล่าวถึงมักเป็นการดำเนินงานที่จัดขึ้นเพื่อกระทำร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ หรือเป็นเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน เช่น การสอน แบบโปรแกรม เกม และการจำลอง การจัดทัศนศึกษา ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ที่ตั้งขึ้น มีการใช้วัสดุการเรียนเฉพาะแต่ละวิชา หรือมีวิธีการพิเศษในการเรียนการสอน

2.3.3 คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนับว่ามีคุณค่าและประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากมาย ประการ สกล สมจิตต์, (2556 : 12-14) ได้กล่าวสรุปคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนจากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

- 2.3.3.1 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้นจากประสบการณ์ที่มีความหมายในรูปแบบต่างๆ
  - 2.3.3.2 ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้นในเวลาที่กำหนด
  - 2.3.3.3 ช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนและมีส่วนร่วมในการเรียน
  - 2.3.3.4 ช่วยส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหาในการเรียนรู้
  - 2.3.3.5 ช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ดีขึ้น เพราะมีความจริงจัง และมีความหมายที่ชัดเจนต่อผู้เรียน
  - 2.3.3.6 สามารถลดการพูด ลดเวลาอธิบายได้เนื่องจากสื่อมีความเป็นรูปธรรมทำให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายได้รวดเร็วขึ้น
  - 2.3.3.7 สามารถให้ประสบการณ์ที่เป็นจริงกับผู้เรียนได้ดี ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม อีกทั้งทำให้การเรียนเป็นรูปธรรมมากขึ้น
  - 2.3.3.8 ช่วยทำให้ผู้เรียนสำเร็จได้ง่ายขึ้น และเรียนรู้ในปริมาณมากขึ้น
  - 2.3.3.9 ช่วยให้อาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ ในการเรียนรู้ได้ดังนี้
    - ก. ทำสิ่งซับซ้อนให้ง่ายขึ้น
    - ข. นำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น
    - ค. ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วดูช้าลง
    - ง. ทำสิ่งที่ใหญ่มากให้ย่อเล็กลงได้
    - จ. นำสิ่งที่เล็กมาขยายให้ใหญ่โตขึ้นได้
    - ฉ. นำสิ่งที่เกิดในอดีตมาศึกษาในปัจจุบัน
    - ช. นำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาในห้องเรียนได้
- และสามารถจำแนกคุณค่าสื่อการเรียนการสอนที่ต่อผู้เรียนและผู้สอน ไว้ดังนี้

2.3.3.10 สื่อกับผู้เรียน

ก. เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาเรียนที่ยุกยากซับซ้อนได้ง่ายในเวลาอันสั้น และสามารถทำให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้ถูกต้องและรวดเร็ว

ข. สื่อช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจกับผู้เรียน

ค. การใช้สื่อทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันและเกิดประสบการณ์ในวิชาที่เรียน

ง. ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น

จ. ช่วยเสริมลักษณะที่ดีในค่านักหาความรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากใช้สื่อเหล่านั้น

ฉ. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยจัดให้มีการใช้สื่อในการศึกษารายบุคคล

2.3.3.11 สื่อกับผู้สอน

ก. การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ช่วยให้บรรยากาศในการสอนน่าสนใจยิ่งขึ้น

ข. สื่อช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งผู้เรียนศึกษาเนื้อหาได้จากสื่อเอง

ค. เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวในการเตรียมและผลิตสื่อการสอนตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และน่าสนใจขึ้น

ง. สามารถปรับความรู้พื้นฐานของผู้เรียนให้เท่าเทียมกันได้

จ. ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอน ทำให้พูดน้อยลงและเปลี่ยนบทบาทผู้สอนอีกทั้งยังสอนได้ปริมาณมากขึ้นในเวลาอันสั้น

ฉ. ช่วยเสริมทักษะทางด้านการคิดของผู้เรียน และการแก้ปัญหาให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยตนเอง

ดังนั้น สื่อการเรียนการสอน ถือเป็นตัวช่วยสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมทั้งกับผู้สอนและผู้เรียน รวมไปถึงเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้น สร้างความสนใจเกิดความคิดสร้างสรรค์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ในการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

2.2.4 เทคนิคการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

การเลือกสื่อ คือ การพิจารณาในการตัดสินใจ คัดเลือก หรือเจาะจงในการนำสื่อ นั้น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์และตรงตามวัตถุประสงค์ โดยคาดหวังว่าเมื่อนำสื่อ นั้น ๆ มาใช้แล้วย่อมบรรลุผลที่คาดหวังไว้เป็นอย่างดี โดยเมื่อมีการเลือกสื่อไปใช้ทางด้านการศึกษาแล้วก็มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป เช่น การเลือกสื่อการสอน การเลือกสื่อการศึกษา และการเลือกสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภทดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นการเลือกใช้สื่อ จึงมีความสำคัญมากซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เลือกที่ต้องพิจารณาเลือก และนำสื่อไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของตนเองอย่างเหมาะสมต่อไป ดังนั้น ผู้เลือกจะต้องมีความเข้าใจในเนื้อหา วัตถุประสงค์ และสภาพผู้เรียน แล้วจึงกำหนดวิธีการสอนที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นแนวทางสำหรับการเลือกสื่อและกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนได้

2.2.4.1 จุดมุ่งหมายของการเลือกสื่อการเรียนการสอน

การพิจารณาเลือกใช้สื่อเพื่อนำมาใช้ทางด้านการเรียนการสอน จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียน ผู้สอน สถานการณ์ และสภาพแวดล้อมต่อการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้นในการเลือกสื่อการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำเป็นขั้นตอนแรกเพื่อจุดมุ่งหมายในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ก. เพื่อให้มีหรือได้มาซึ่งสื่อที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหา
- ข. เพื่อการวางแผนและเตรียมการใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพ
- ค. เพื่อวางแผนการออกแบบ การผลิต การดัดแปลง หรือพัฒนาสื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
- ง. เพื่อการออกแบบพัฒนาระบบการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
- จ. เพื่อการวางแผนงานบริหารและจัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับสื่อการเรียนการสอน
- ฉ. เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการสอนของผู้สอน

2.2.4.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเลือกสื่อการเรียนการสอน

- ก. ช่วยให้การเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ
- ข. เป็นการใช้ทรัพยากรทางด้านสื่ออย่างมีคุณค่าและประหยัด เพราะมีการเลือก การดัดแปลง การผลิต และพัฒนาอย่างเป็นระบบ
- ค. เป็นการวางแผนการเรียนรู้ที่ดี สอดคล้องตามหลักวิชาการ และย่อมนำไปสู่ความสำเร็จ

ง. เป็นการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า สร้างความเชื่อมั่น และประกันความสำเร็จในการสอนของผู้สอน

จ. เป็นเสริมสร้างการสร้างนิสัยการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า เพื่อเอื้อประโยชน์ทั้งในส่วนของผู้สอนและผู้เรียน

2.2.4.3 เกณฑ์การเลือกสื่อการเรียนการสอน

จากแนวความคิดจุดมุ่งหมายของการเลือก และประโยชน์ที่ได้รับจากการเลือกสื่อการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

ก. เลือกสื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผู้สอนควรตั้งจุดประสงค์การสอนแต่ละครั้งว่าต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอย่างไรซึ่งต้องแสดงออกมาให้เห็นภายหลังจากมีการใช้สื่อ มีเงื่อนไขหรือสภาวะการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งวัตถุประสงค์การเรียนการสอนควรครอบคลุมด้านใดด้านหนึ่งใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธานุภาพ จิตพิสัย ทักษะพิสัย เช่น บทเรียนเรื่องคอมพิวเตอร์ ผู้สอนมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนบอกความแตกต่างของคอมพิวเตอร์แต่ละประเภทได้ ดังนั้นผู้สอนต้องพิจารณาว่าจำเป็นหรือไม่ที่จะใช้ สื่อของจริงมาแสดง คือ การนำคอมพิวเตอร์แต่ละประเภทมาแสดงให้ผู้เรียนเห็น และเปรียบเทียบกัน จากนั้นใช้แผนภูมิเพื่อสรุปความแตกต่าง เป็นต้น

ข. เลือกสื่อตรงกับเนื้อหา

โดยพิจารณาที่ตัวสื่อว่ามุ่งให้ข้อมูลด้านใด ให้เนื้อหาสาระครอบคลุมตามเนื้อหาที่จะสอน หรือให้ข้อเท็จจริงถูกต้องมีรายละเอียดเพียงพอหรือไม่ ไม่ซับซ้อนเกินไป ที่ความทันสมัย ให้ความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง สามารถรู้โดยตรงไปตรงมาและโดยง่าย

ค. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน

ต้องพิจารณาเลือกสื่อให้เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น สติปัญญา ความสามารถ ความต้องการ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันใน 4 ด้านหลัก ๆ คือ 1) ด้านทั่ว ๆ ไป เช่น เพศ วัย หรืออายุ 2) ด้านพื้นฐานการศึกษา เช่น การใช้ภาษา การเขียน ทักษะและประสบการณ์เดิม 3) ด้านสังคม เช่น วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ อาชีพ พื้นฐานครอบครัว 4) ด้านจิตใจ เช่น ความสนใจ ความเชื่อ ทศนคติ เป็นต้น จากความแตกต่างเหล่านี้จะส่งผลต่อความสามารถในการรับรู้จากสื่อเดียวกันได้แตกต่างกัน เช่น สื่อการสอนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาต้องเป็นภาพการ์ตูนที่มีสีสันสวยงาม แต่สื่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาควรเป็นภาพเหมือนจริง เป็นต้น

ง. เลือกสื่อให้สัมพันธ์กับขนาดของกลุ่มผู้เรียน และกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้สอนต้องพิจารณาว่ากลุ่มผู้เรียนว่ามีจำนวนเท่าใด เพื่อสามารถจัดการสอน และเลือกสื่อการสอนได้ถูกต้อง กลุ่มผู้เรียนสามารถแบ่งได้ คือ กลุ่มใหญ่ มักใช้การสอนแบบบรรยาย อธิบาย สื่อที่ใช้จึงเป็นพวกเครื่องฉายต่าง ๆ เครื่องเสียง วัสดุกราฟิก เป็นต้น กลุ่มย่อย มักใช้การสอนแบบอธิบาย บรรยาย ถามตอบ สื่อที่ใช้เป็นพวกชุดการสอน วัสดุกราฟิก อาจใช้พวกเครื่องฉาย เครื่องเสียง เป็นต้น ส่วนการเรียนการสอนรายบุคคลซึ่งเป็นการเรียนค้นคว้ารายบุคคล สื่อที่ใช้จึงเป็นพวก บทเรียนแบบโปรแกรม บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น ดังนั้น กลุ่มและขนาดของผู้เรียนจะเป็นตัวกำหนดสื่อการเรียนการสอนได้อีกวิธีหนึ่ง

จ. เลือกสื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

ผู้สอนต้องสำรวจสภาพแวดล้อมหรือสถานที่ก่อนการใช้สื่อ เพื่อเป็นการเตรียม หรือเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เช่น การใช้สื่อประเภทเครื่องฉายต้องใช้ห้องเรียนที่จัดเครื่องฉาย หรือนำเครื่องฉายเข้ามาใช้ได้ เครื่องฉายสไลด์ต้องใช้ห้องที่มีการควบคุมแสงได้ ตลอดจนเรื่องขนาดห้องเรียนที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน และความสะดวกในการซื้อในสถานที่นั้น ๆ

ฉ. เลือกสื่อที่น่าสนใจ

โดยพิจารณาด้านขนาด รูปทรง สี สัน รูปแบบ และขนาดตัวอักษร ความประณีต สิ่งเหล่านี้จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ช่วยส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ให้ดำเนินไปด้วยบรรยากาศที่สนุกสนาน และมีความพึงพอใจ

ช. เลือกสื่อที่สะดวกต่อการใช้และเก็บรักษา

สื่อที่เหมาะสมต่อการสอนจะต้องมีวิธีใช้ที่ไม่ยุ่งยาก สะดวกต่อการเก็บรักษา สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อที่ใช้ทั่วไปในแวดวงการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและสอดคล้องกับลักษณะการใช้งาน ซึ่งสื่อแต่ละประเภทมีคุณลักษณะเด่นที่แตกต่างกัน

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน สามารถสรุปประเด็นสำคัญของการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ ดังนี้

- (1) ด้านผู้เรียน ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ขนาดผู้เรียน
- (2) ด้านสื่อ ต้องคำนึงถึงการออกแบบ การผลิต การพัฒนา และการนำไปใช้
- (3) ด้านเนื้อหา ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ ความถูกต้องของเนื้อหา

ความเหมาะสมของบทเรียน

- (4) ด้านสภาพแวดล้อม ต้องคำนึงถึงการใช้งานร่วมกัน สามารถส่งเสริม

ให้ทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

2.3 การใช้สื่อการเรียนการสอน

การใช้สื่อเพื่อประกอบการเรียนการสอนนั้น ผู้ใช้สื่อต้องมีการวางแผนการใช้สื่ออย่างรัดกุมและเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สูงสุด ตามความสามารถของแต่ละบุคคล และตรงตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ การใช้สื่อการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดของ “วิธีระบบ” ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบจำลองที่เรียกว่า “The ASSURE Model” (Heinich and others, 1982 : 34-57 อ้างถึงใน ยศะวี วายทองคำ, 2555 : 44-47) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.3.1 การวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน (Analyze Learner Characteristics)

การวิเคราะห์ลักษณะของผู้เรียน เพื่อทราบคุณลักษณะผู้เรียนที่มีความพร้อมในการเรียนนั้นมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะการที่จะใช้สื่อให้ได้ผลดีจะต้องเลือกสื่อให้มีความสัมพันธ์กับลักษณะของผู้เรียนด้วย โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงคุณลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะของผู้เรียน และรูปแบบการเรียนรู้ ดังนี้

2.3.1.1 คุณลักษณะทั่วไป ได้แก่ อายุ ระดับความรู้ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของผู้เรียนแต่ละคน เป็นข้อมูลที่จะช่วยผู้สอนตัดสินใจระดับบทเรียน และตัวอย่างของเนื้อหาให้เหมาะสม

2.3.1.2 ลักษณะเฉพาะของผู้เรียน หมายถึง พื้นฐานระดับความรู้กับเนื้อหาบทเรียน ทักษะทัศนคติที่ผู้เรียนแต่ละคนมีมาก่อน ซึ่งเป็นความสามารถที่มีส่วนสำคัญโดยตรงกับเนื้อหาบทเรียน

2.3.1.3 รูปแบบการเรียนรู้ เป็นทักษะเฉพาะของผู้เรียน ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ เช่น ความสามารถด้านสติปัญญา ความสามารถด้านภาษา เป็นต้น

2.3.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ (State Objectives)

วัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อคาดหวังว่าผู้เรียนสามารถบรรลุถึงสิ่งใดหรือมีความสามารถใหม่อะไรบ้างในการเรียนนั้น การตั้งหรือกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนนี้ เพื่อผู้สอนจะได้ทราบการเรียนการสอนนั้นมีวัตถุประสงค์อะไร เพื่อสะดวกในการเลือกสื่อและกิจกรรมการสอนให้สอดคล้องกัน เพื่อช่วยในการประเมินผลผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง และช่วยให้ผู้เรียนทราบว่าเมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้ว จะสามารถเรียนรู้หรือทำอะไรได้

2.3.2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ ควรประกอบด้วย

ก. ข้อความที่แสดงการกระทำ (Performance) เป็นสิ่งที่คาดหวังว่าผู้เรียนจะสามารถทำอะไรได้บ้างหลังจากการเรียนแล้ว ซึ่งการกระทำนั้นต้องเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ เช่น อธิบาย ระบุ และวิเคราะห์ เป็นต้น

ข. ข้อความที่แสดงถึงสภาพการณ์ (Conditions) เป็นสภาพที่กำหนดไว้ภายใต้การกระทำนั้น ๆ

ค. ข้อความที่บอกเกณฑ์ (Criteria) เพื่อเป็นการตัดสินการกระทำนั้นว่า เป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ เช่น นักเรียนสามารถเตรียมและฉายแผ่นใสได้อย่างถูกต้องอย่างน้อย 5-6 ภาพ ภายใน 5 นาที

2.3.2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์นั้น จะต้องครอบคลุมขอบเขตการเรียนรู้ของผู้เรียน 4 ด้าน ดังนี้

ก. พุทธิพิสัย (Cognitive Learning) เป็นวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อวัดการเรียนรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ สติปัญญา และการพัฒนา เป็นต้น

ข. จิตพิสัย (Affective Learning) เป็นวัตถุประสงค์ทางด้านความคิด ทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม และการเสริมสร้างทางปัญญา

ค. ทักษะพิสัย (Motor skill Learning) เป็นวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการกระทำ การแสดงออก หรือการปฏิบัติ

ง. สัมพันธทักษะพิสัย (Interpersonal skill Learning) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การทำงานเป็นทีม เป็นต้น

2.3.3 การเลือก ดัดแปลงหรือออกแบบสื่อ (Select, Modify, of Design Materials)

การที่จะมีสื่อวัสดุที่เหมาะสมในการเรียนการสอนสามารถได้ 3 วิธี ดังนี้

2.3.3.1 เลือกจากสื่อที่มีอยู่แล้ว โดยตรวจสอบดูว่ามีสิ่งใดที่จะใช้เป็นสื่อได้บ้าง และเลือกให้ตรงกับลักษณะของผู้เรียน ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง วิธีการสอนในบทเรียน และข้อจำกัดตามสถานการณ์การเรียนการสอนด้วย

2.3.3.2 ดัดแปลงสื่อที่มีอยู่แล้วให้ใช้ได้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยขึ้นอยู่กับเวลาและงบประมาณในการดัดแปลงสื่อชิ้นนั้นด้วย

2.3.3.3 การออกแบบสื่อใหม่ ในกรณีที่ไม่มีสื่อเดิมอยู่และไม่สามารถนำสื่อที่มีอยู่แล้วมาใช้ได้ตามความต้อง ผู้ใช้สื่อต้องออกแบบสื่อใหม่โดยคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ออกแบบให้ถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของการเรียนและลักษณะของผู้เรียน มีงบประมาณในการจัดทำเพียงพอหรือไม่ มีเครื่องมือและผู้ชำนาญในการจัดทำสื่อหรือไม่เหล่านี้ เป็นต้น

2.3.4 การใช้สื่อ (Utilize Materials)

เป็นขั้นปฏิบัติการที่ผู้สอนจะต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

2.3.4.1 ดูหรืออ่านเนื้อหาในสื่อเหล่านั้นก่อนเป็นการเตรียมตัว เช่น ดูสไลด์ หรือวิดีโอทัศน์เพื่อศึกษาเนื้อหาให้แม่นยำก่อนนำไปสอน หรืออ่านบทวิจารณ์ เกี่ยวกับเรื่องนั้น

2.3.4.2 จัดเตรียมสถานที่ ที่นั่งเรียน อุปกรณ์เครื่องมือ และสิ่งต่าง ๆ เพื่อความสะดวกเรียบร้อย ก่อนการสอน และควรต้องทดลองอุปกรณ์ที่จะใช้ก่อนว่าใช้ดีหรือไม่

2.3.4.3 มีการเตรียมตัวผู้เรียนโดยการใช้สื่อ นำเข้าสู่บทเรียน หรือถ้ามีการฉาย วิดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ให้ชม ก็ควรจะต้องสรุปเนื้อหาเรื่องที่จะชมให้ผู้เรียนทราบเสียก่อนว่า เกี่ยวข้องกับบทเรียนอย่างไรบ้าง เป็นการแนะนำล่วงหน้าและเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน

2.3.4.4 ควบคุมชั้นเรียนชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีความสนใจในสื่อที่นำเสนอ

2.3.5 การกำหนดการตอบสนองของผู้เรียน (Require Learner Response)

การให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการเรียน และเปิดโอกาสให้มีการตอบสนองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นซึ่งผู้เรียนจะมีการตอบสนอง หรือไม่และมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับสื่อที่นำมาใช้ สื่อบางชนิดเมื่อใช้แล้วจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากกว่าสื่อชนิดอื่น เช่น การให้ดูภาพจะทำให้ผู้เรียน มีการอภิปรายจากสิ่งที่เห็นนั้น เป็นการตอบสนองโดยการพูดหรือเขียนออกมา การท่องจำหรือคิดในใจเมื่อผู้เรียนมีการตอบสนองแล้ว ผู้สอนควรให้ผลย้อนกลับทันทีเพื่อให้ผู้เรียนทราบว่าตนมีความ เข้าใจถูกต้องหรือไม่

2.3.6 การประเมินผล (Evaluation)

กระทำได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

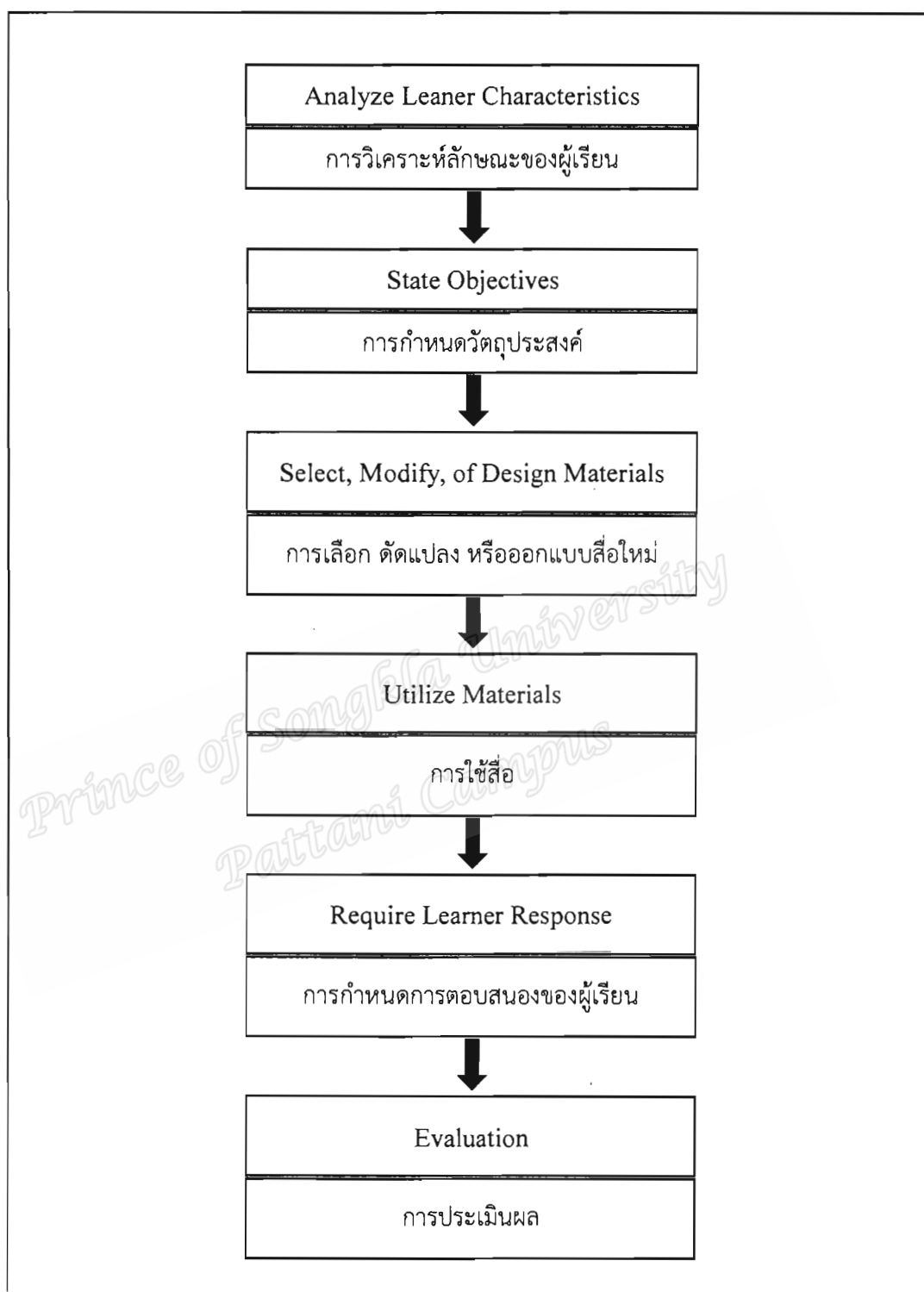
2.3.6.1 การประเมินผลกระบวนการสอน เพื่อเป็นการวัดดูว่าสามารถบรรลุได้ตาม ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือไม่ ทั้งในด้านผู้สอน สื่อที่ใช้ และวิธีการสอน โดยในการประเมินผลนี้ สามารถทำได้ในระยะก่อน ระหว่าง และหลังการสอน

2.3.6.2 การประเมินผลความสำเร็จของผู้เรียน ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่ามี เกณฑ์เท่าใด การวัดผลอาจทำได้ด้วยการทดสอบ สอบปากเปล่า ดูจากผลงานของผู้เรียน หรือสังเกต จากการปฏิบัติและการแสดงออกของผู้เรียน

2.3.6.3 การประเมินผลสื่อและวิธีการสอน โดยการให้ผู้เรียนมีการอภิปรายและ วิจารณ์การใช้สื่อและเทคนิควิธีการสอนว่าเหมาะสมมากน้อยเพียงใด

ดังนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพตามรูปแบบจำลอง “The ASSURE Model” ดังแผนภาพที่ 2.4 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 แบบจำลอง “The ASSURE Model”

2.4 ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในระยะเวลาอันสั้น แต่กระนั้นการใช้สื่อยังต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ จากศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.4.1 ผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการใช้สื่อการสอนอิสลามศึกษาของครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสตูล

อาสนาน๊ะ จิเหม, (2557 : 151-152) กล่าวว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะสภาพปัญหากระบวนการใช้สื่อการสอนอิสลามศึกษาของครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสตูล พบว่า ครูผู้สอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสตูล มีปัญหากระบวนการใช้สื่อการสอนอิสลามศึกษาดังนี้

2.4.1.1 ด้านการวางแผนและการผลิตสื่อการสอน มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อจัดหาสื่อ ส่วนข้อเสนอแนะ ควรมีการสนับสนุนงบประมาณในผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่น จัดทำโครงการโดยของงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอนอิสลามศึกษาให้สามารถนำสื่อการเรียนการสอนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาควรมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสื่อการเรียนการสอนทางด้านอิสลามศึกษาร่วมกัน ซึ่งจะให้มีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย

2.4.1.2 ด้านการกำหนดจุดประสงค์ ที่มีปัญหามากที่สุด คือ นักเรียนไม่มีความพร้อมเนื้อหาที่ครูสอนส่วนข้อเสนอแนะ ครูผู้สอนควรมีการผลิตสื่อ หรือดัดแปลงสื่อที่มีอยู่แล้วให้ใช้ได้โดยอาจจะหาผู้เชี่ยวชาญในการผลิตสื่อในแต่ละด้าน เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และผู้เรียน

2.4.1.3 ด้านการดัดแปลงหรือออกแบบสื่อใหม่ ที่มีปัญหามากที่สุด คือ สื่อมีน้อยไม่หลากหลาย ส่วนข้อเสนอแนะ ครูควรดัดแปลงหรือประยุกต์สื่อที่มีอยู่ให้ทันสมัยและเหมาะสมยิ่งขึ้นให้สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมให้ความรู้และพัฒนาครูอิสลามศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอนและประโยชน์ของการใช้สื่อการเรียนการสอน

2.4.1.4 ด้านการใช้สื่อการสอน ที่มีปัญหามากที่สุด คือ ครูใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่ชำนาญและสื่อมีไม่เพียงพอ ส่วนข้อเสนอแนะ สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ควรจัดอบรมพัฒนาครูผู้สอนให้มีทักษะในการใช้สื่อทางด้านเทคโนโลยี นอกจากนั้นสถานศึกษาควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนทางด้านอิสลามศึกษาอย่างหลากหลาย และเพียงพอ

2.4.1.5 ด้านการกำหนดการตอบสนองของผู้เรียน ที่มีปัญหามากที่สุด คือ นักเรียนสนใจเรียนในระยะเวลาสั้นๆ ส่วนข้อเสนอแนะ ครูอิสลามศึกษาผู้สอน ควรจัดหาสื่อที่ทันสมัย จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามศักยภาพของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

2.4.1.6 ด้านการประเมินผล ที่มีปัญหามากที่สุด คือ สร้างเครื่องมือประเมินสื่อไม่ถูกต้อง ส่วนข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดอบรมการสร้างเครื่องมือประเมินสื่อและประเมินผลการใช้สื่อ โดยใช้เครื่องมือในการประเมินผลที่หลากหลาย ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเพื่อนครูได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ และขั้นตอนในการประเมินเพื่อให้มีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการใช้สื่อการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาผลการเรียนรู้ ตั้งแต่ระดับชั้น ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาหรือสังกัดสำนักงานที่เกี่ยวข้อง และระดับชาติ โดยเฉพาะการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น นำมาพิจารณาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนในอิสลาม

2.5.1 แนวคิดการใช้สื่อการเรียนการสอนในอัลกุรอาน

อัลกุรอานถือเป็นปฐมบทที่มีความครอบคลุมในทุกมิติของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสื่อในอัลกุรอานได้แสดงถึงการให้ความหมายและการแสดงถึงปรากฏการณ์ที่เป็นอุทาหรณ์ ที่สามารถนำมาประยุกต์เป็นสื่อการเรียนการสอนเพื่อใช้ในการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์อิสลาม ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอพอสังเขปได้ดังนี้

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَأَبْغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย พึงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด และจงแสวงหาสื่อไปสู่พระองค์ และจงต่อสู้และเสียสละในทางของอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 35)

คำว่า อัลวะสีละฮ์ ในโองการอัลกุรอานดังกล่าว หมายถึง สิ่งที่เป็นสื่อกลางเพื่อนำไป สู่ เป้าประสงค์ที่ต้องการ และหมายถึงวิชาความรู้ที่นำไปสู่ที่พำนักในสรวงสวรรค์ (Ibn Kathir, 1999 : 103) และอบุล อะลา เมาตุดี, (2551 : 459) กล่าวว่า คำว่า อัลวะสีละฮ์ นั้นคือ คำสั่งที่ให้ผู้ศรัทธานั้น แสวงหาหนทางทุกอย่างที่จะช่วยให้ใกล้ชิดอัลลอฮ์ ﷻ และได้รับความโปรดปรานจากพระองค์

ดังนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนของกลุ่มอิสลามศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการ แสวงหาความรู้ตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ และเป็นสื่อกลางที่สอดคล้องกับโองการดังกล่าว อีกทั้ง การนำเสนอสื่อเพื่อเป็นหนทางที่นำไปสู่การยำเกรงและสรรเสริญถึงความยิ่งใหญ่ต่ออัลลอฮ์ ﷻ นั้นมี ตัวอย่างที่ปรากฏในอัลกุรอาน เช่นดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُورِي سَوَاءَ أَخِيهِ
قَالَ يَبْرَأِي لِي أَخْبَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوْرِي سَوَاءَ أَخِي
فَأَصْبَحَ مِنَ التَّائِبِينَ ﴿٣١﴾

ความว่า “แล้วอัลลอฮ์ก็ได้ส่งอีกาตัวหนึ่งมาคุ้ยดินเพื่อจะแสดงให้เห็น เขาเห็นถึงการฝังศพน้องชายของเขา เมื่อเห็นดังนั้นแล้ว เขาก็ร้อง ออกมาว่า ‘วิบัติแน่แล้วตัวฉัน ฉันไม่สามารถที่จะทำอย่างเช่นอีกา ได้ทำเพื่อกลบฝังศพน้องชายของฉันกระนั้นหรือ’ หลังจากนั้น เขาก็ตรอมใจในสิ่งที่เขาทำไป”

(อัลมาอิดะฮ์ : 31)

จากอายะฮ์ดังกล่าว อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงเตือนลูกผู้ทำผิดของอาดัมให้รู้ถึงความโง่เขลาโดยทางอีกา และทันทีที่เขารู้ถึงความเป็นจริงว่าอีกายังรู้วิธีการฝังศพดีกว่าเขาเสียอีก เขาจึงไม่ เพียงแต่จะตรอมใจเท่านั้นแต่ยังเริ่มรู้สึกว่าเขาได้ทำชั่วไปโดยการฆ่าน้องชายของเขา นี่คือความหมาย ในข้อความที่ว่า “หลังจากนั้น เขาก็ตรอมใจในสิ่งที่เขาได้ทำไป” โดยเรื่องราวของลูกชายทั้งสองของ อาดัมได้ถูกนำมาเล่าตรงนี้ก็เพื่อที่จะกล่าวตักเตือนพวกยิวในลักษณะที่แยบยลสำหรับการที่ พวกยิวคิดวางแผนที่จะฆ่าท่านเราะสูล ﷺ และสาวกคนสำคัญ ๆ ของท่านบางคน (อบุล อะลา เมาตุดี, 2551 : 456) ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ
يَسْطُورُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงรำลึกถึงความโปรดปราน ของอัลลอฮ์ที่มีต่อสุเจ้าเมื่อชนหมู่หนึ่งได้ตั้งใจที่จะทำร้ายสุเจ้า แต่

พระองค์ได้ทรงยังมีมือของพวกเขาจากสุเจ้า ดังนั้น จงสำรวมตน
ต่ออัลลอฮ์ และอัลลอฮ์เท่านั้นที่ปวงผู้ศรัทธาควรต้องไว้วางใจ”

(อัลมาอิดะฮ : 11)

จากอายะฮ์ดังกล่าว เป็นการอ้างถึงเหตุการณ์ที่เล่าโดยอับดุลลอฮ บิน อับบาส
กล่าวคือพวกยิวกลุ่มหนึ่งได้วางแผนที่จะฆ่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และสาวกคนสำคัญของท่านบางคน
ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำลายอิสลาม คนพวกนี้ได้ออกอุบายเชิญท่านนบี ﷺ ไปกินอาหารเย็น แต่ด้วยความ
กรุณาของอัลลอฮ์ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้รู้ถึงแผนการนี้เสียก่อน ท่านจึงไม่ไป (อบุล อะลา เมาดูดี,
2551 : 443-444)

และอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾
وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ ﴾

ความว่า “(พวกเขาไม่ศรัทธา) พวกเขาไม่พิจารณาอูฐหรือว่ามันได้
ถูกสร้างมาอย่างไร . และดูท้องฟ้าว่ามันได้ถูกยกสูงอย่างไร . และ
ดูภูเขาว่ามันได้ถูกตั้งมันอย่างไร และดูว่าแผ่นดินได้ถูกแผ่ขยาย
อย่างไร”

(อัลฆอซียะฮ : 17-20)

จากอายะฮ์ดังกล่าว เป็นการเน้นย้ำแก่ผู้ที่ปฏิเสธถึงการมีอยู่จริงในโลกหน้า นรก
และสวรรค์ โดยแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้มันเกิดขึ้นได้อย่างไรหากไม่มีผู้ทรงสร้างมันขึ้นขึ้นมา
สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเกิดขึ้นโดยปราศจากผู้ออกแบบที่ทรงอำนาจและปรีชาญาณกระนั้นหรือ คนที่มี
ความคิดจะไม่ตอบคำถามนี้ไม่ในทางปฏิเสธได้เป็นอันขาด ถ้าหากเขาไม่ตั้งมั่นตนที่จริง เขาจะต้อง
ยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้แต่ละสิ่งไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้เลยถ้าผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงปรีชาญาณได้สร้างสิ่ง
เหล่านี้ขึ้นมาแล้ว มันก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะถือว่าโลกหน้าเป็นเรื่องห่างไกลจากเหตุผลและเป็นไปไม่ได้
(อบุล อะลา เมาดูดี, 2553 : 3369)

จากอายะฮ์ข้างต้นที่ยกมาทั้งหมด ถือเป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงการนำเสนอสื่อในรูปแบบ
ต่าง ๆ เพื่อแสวงความพึงพอใจจากอัลลอฮ์ ﷻ มีตัวอย่างการนำเสนอสื่อโดยใช้วิธีการสาริตเกี่ยวกับ
วิธีการฝังศพให้แก่ลูกชายของท่านนบีอาดัม عليه السلام และกล่าวถึงการใช้สิ่งที่มีอยู่รอบตัว เช่น อูฐ
ท้องฟ้า ภูเขา และผืนแผ่นดิน เป็นต้น เพื่อเป็นการเน้นย้ำในเดซานุภาพของอัลลอฮ์ ﷻ ผ่านการ
กระบวนการณ์มองเห็น และคิดไตร่ตรอง ถึงการมีอยู่จริงของโลกหน้า นรกและสวรรค์

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนของกลุ่มอิสลามศึกษา ที่เน้นการสอนเพื่อนำไปสู่ความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านบิหมัหมัด ﷺ โดยวิธีการนำเสนอความรู้หบทบัญญัติอิสลามผ่านการใช้สื่อการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนและหวังจากอัลลอฮ์ ﷻ ถึงผลตอบแทนที่ดีงามทั้งโลกนี้ และโลกหน้า ด้วยความพยายามในการปลูกฝังวิชาความรู้ศาสนาอิสลาม ในสภาวะสังคมที่พัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง

2.5.2 แนวคิดการใช้สื่อการเรียนการสอนในอัลฮะดีษ

อัลฮะดีษถือเป็นที่มาหลักรองจากอัลกุรอาน ที่สามารถอธิบายเพื่อให้ความกระจ่างในบทบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งเป็นคำพูด การกระทำ และการยอมรับของท่านบิหมัหมัด ﷺ ครองคลุมในการดำเนินชีวิตที่ผู้ศรัทธานำมาเป็นแบบอย่างที่สำคัญในด้านการเรียนการสอนของท่านนั้น มีปรากฏในหลาย ๆ ฮะดีษ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอพอสังเขป ดังนี้

ท่านบิหมัหมัด ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน โดยท่านได้บรรยายและใช้สื่อโดยการแสดงท่าทางประกอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอุมู มุซา อัลฮัจเราะียะฮ์ ﷺ เล่าว่า

ท่านบิหมัหมัด ﷺ กล่าวว่า

((الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ))

ความว่า “(ความสัมพันธ์ระหว่าง) มุอ์มินกับมุอ์มินเปรียบประหนึ่งอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” และ (ท่านบิหมัหมัด ﷺ) ได้ประสานนิ้วมือของท่านเข้าด้วยกัน”

(บันทึกโดย al-Bukhariyy, 1981 : 2446)

ฮะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่านบิหมัหมัด ﷺ ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ โดยเป็นสื่อที่ช่วยเสริมการบรรยายของท่าน ดังที่ท่านได้กล่าวว่า “มุอ์มินกับมุอ์มินเปรียบเสมือนอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” โดยท่านได้นำนิ้วมาประสานให้เข้ากัน เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่ามุอ์มินกับมุอ์มินนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดั่งนิ้วมือที่ประสานกันโดยไม่มีการห่างเหินแต่อย่างใด และการประสานนิ้วมืองดั่งกล่าวเป็นสื่อการเรียนการสอนในการตอกย้ำคำพูดของท่านบิหมัหมัด ﷺ เพื่อให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมุอ์มินกับมุอ์มินเพิ่มขึ้น

มีรายงานจากท่านอะลี บิน อับิฏอลิบ ﷺ เล่าว่า

((أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرًا بِشِمَالِهِ، وَذَهَبًا بِيَمِينِهِ ثُمَّ رَفَعَ بِيَمَانِيَّتَيْهِ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَيَّ دُكُورِ أُمَّتِي حِلٌّ لِيَانِيَّتَيْهِ))

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ใ่มือขวาและ
ทองคำไว้ใ่มือซ้าย แล้วท่านได้กล่าวว่า ‘แท้จริงทั้งสองอย่างนี้
เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่
อนุมัตสำหรับสตรีของพวกเขา’”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, 1905 : 3595)³

จากอัลอะดิษข้างต้น เป็นตัวอย่างการใช้สื่อการเรียนการสอน ในเรื่องการสวมใส่
เสื้อผ้า และเครื่องประดับที่เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ชาย โดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ใช้ผ้าไหมและทองคำ
เป็นสื่อในการเรียนการสอน

มีรายงานจากสะอีด บิน มุสยิบ จากท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ كَذَلِكَ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ بِقَدْرِ عَقُولِهِمْ))

ความว่า : “พวกเรา เป็นบรรดานบี (ศาสนทูต) ที่ถูกกำชับให้
พูดคุยหรือบอกกล่าวต่อเพื่อนมนุษย์ให้เหมาะสมกับสติปัญญาของ
พวกเขา”

(Abu al-Hasan : 27)⁴

จากอะดิษข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพูดคุย การบอกกล่าวหรือการสอนต้องคำนึงถึง
ความแตกต่างของผู้ฟังหรือผู้เรียนแต่ละคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสติปัญญาความรู้ความสามารถของแต่ละ
บุคคลแตกต่างกัน ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรที่จะจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความ
สนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นอกจากนี้ ท่านนบีมุฮัมมัด
ﷺ ได้วางรูปแบบอันเป็นแบบอย่างของมารยาทในทางปฏิบัติ ที่มุสลิมทุกคนสมควรนำมาเป็นแนวทาง
แห่งการดำรงชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ดำรงไว้ซึ่งแบบอย่างที่ได้ทำการเรียกร้องจนไม่
สามารถแบ่งแยกได้ระหว่างการดำเนินชีวิตจริงกับการแสดงให้ดูเป็นตัวอย่างตามที่ท่านได้เรียกร้อง
คุณลักษณะอันประเสริฐของท่านครอบคลุมในทุกๆ ด้านของการดำเนินชีวิต นอกจากนั้นแนวทางของ
ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้หยิบยื่นขอบข่ายการศึกษาให้แก่เราไว้อย่างครบถ้วนอีกด้วย แนวทางของท่าน
เพียบพร้อมไปด้วยการปลูกฝังพื้นฐานการเรียนการสอนและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยที่ท่าน
นบีได้ให้ความสำคัญต่อระดับและฐานันดรของผู้เรียนและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีอยู่ใน
ตัวของผู้เรียน (เชน มุฮัมมัด ซาฮาดะฮฺ, ม.ป.ป : 6-7)

³ อัลอัลบานีย์ หุคมอะดิษ เศาะฮิหฺ

⁴ หุคมอะดิษญะอะฮฺ เนื่องในสายรายงาน มีบักรฺ บิน अबดุลลอฮฺซึ่งเป็นญะอะฮฺอะดิษ ที่มา :
http://library.islamweb.neuhadith/display_hbook.php?bk_no=1557&pid=347620&hid=27

2.5.3 แนวคิดการใช้สื่อการเรียนการสอนในของนักปราชญ์และนักวิชาการอิสลาม

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนของมีนักวิชาการอิสลามหลายท่านที่ได้แนะนำวิธีการสอน และเทคนิคการสอน ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น ดังนี้

2.5.3.1 อัลฆะฆะซาลี (al-Ghazāliyy)

อัลฆะฆะซาลี มีทัศนะว่าครูที่ดีต้องรู้จริงในเนื้อหาที่สอน และการสอนทุกครั้งต้องมีการเตรียมแผนการสอนล่วงหน้า มิฉะนั้นแล้วการเรียนการสอนก็จะมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นท่านยังเชื่ออีกว่าผู้สอนที่ไม่มีการเตรียมการสอนล่วงหน้า เขาผู้นั้นได้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นอธรรมต่อผู้เรียน (Khan, 1986 : 83 อ้างถึงใน อิบรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2556 : 136)

นอกจากนี้ อัลฆะฆะซาลี ยังให้ความสำคัญกับความรู้เดิมของนักเรียน ท่านเชื่อว่าความรู้เดิมจะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก การศึกษาจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก และท่านยังเสนอให้ผู้สอนใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอน นอกจากนั้นท่านยังได้เสนอแนะให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วย (Khan, 1986 : 83 อ้างถึงใน อิบรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2556 : 136)

2.5.3.2 อัลมาวาริตี (al-Mawardiyy)

ท่านได้เน้นวิธีการสอนแบบการใช้คำถาม (Asking Question) เพราะท่านเชื่อว่าการตั้งคำถามนั้นไม่ได้หมายความว่าเนื้อหาที่กำลังเรียนนั้นไม่ชัดเจน แต่กลับตรงกันข้าม การตั้งคำถามถือเป็นกุญแจดอกสำคัญสำหรับการได้มาซึ่งความรู้ ส่วนเทคนิคในการสอนตามทัศนะมาวาริตีพอจะสรุปได้ดังนี้

ก. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ข. ต้องสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้เหมาะสม

ค. ต้องเรียนจากเรื่องทั่ว ๆ ไปสู่เรื่องเฉพาะ

ง. ต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน (กีลानी, 1978 : 140-143 อ้างถึงใน อิบรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, 2556 : 130)

2.5.2.3 เคาะฎิบ อัลบัฆดาดี (Khatīb-al-Baghdādiyy)

เคาะฎิบ อัลบัฆดาดีได้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ของครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน และกล่าวว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้นจะต้องสอดคล้องกับผู้เรียน ซึ่งท่านเสนอวิธีการสอนแบบอภิปราย และแบบทบทวน โดยท่านมักจะทบทวนเนื้อหาที่เรียนแล้ว เพื่อประเมินว่านักเรียนเข้าใจบทเรียนมากน้อยเพียงใด นอกจากนั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปราย แม้ว่าจำนวนผู้เรียนจะน้อยก็ตาม ส่วนเทคนิคการสอนต่าง ๆ ของเคาะฎิบ อัลบัฆดาดี อ้างถึงในอิบรอฮีม ญรงค์รักษาเขต, (2556 : 131) พอจะสรุปได้ดังนี้

- ก. ครูต้องยอมรับความแตกต่างของปัจเจกบุคคล และเคารพต่อพวกเขาทั้งหมด
- ข. ครูต้องทำให้ผู้เรียนว่าง ปลอดภัยจากเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด แล้วให้ตั้งใจต่อบทเรียน
- ค. ลงโทษและให้การเสริมแรง
- ง. ยอมรับบุคลิกภาพของนักเรียนแต่ละคน
- จ. เลือกสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน
- ฉ. ให้รับประทานอาหารเช้าที่มีคุณค่า
- ณ. ครูต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า

จากแนวคิดของนักวิชาการอิสลามข้างต้น โดยภาพรวมได้เน้นหนักกับการให้ความสำคัญต่อการมีอะมานะฮ์ต่อผู้เรียน เข้าใจสภาพของผู้เรียนแต่ละคนและยอมรับความแตกต่าง โดยครูผู้สอนจะต้องปรับวิธีการใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนเป็นหลัก และการนำเสนอบทเรียนจะต้องมีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน เริ่มจากความรู้ที่เป็นพื้นฐานไปสู่ความรู้ที่เฉพาะทาง อีกทั้ง ครูผู้สอนต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในเนื้อหา และมีความรับผิดชอบในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมอันนำไปสู่การเรียนการสอน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และมันพัฒนาการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

Prince of Songkhla University
Pattani Campus